

ชีวิตของคนพิการในประเทศไทย

ยุวดี วิจารณ์ *

บทคัดย่อ

บทความนี้กล่าวถึงประวัติของการช่วยเหลือและบริการสำหรับคนพิการในประเทศไทย หน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการเรียกร้องสิทธิ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ รวมถึงการวิเคราะห์และวิจารณ์สถานการณ์จริงของคนพิการในประเทศไทย ทั้งในด้านการดำรงชีวิตอิสระ การศึกษา การทำงาน เจตคติของคนในสังคม และแนวโน้มของชีวิตคนพิการในอนาคต

คำสำคัญ: ประเทศไทย, พิการ, การดำรงชีวิตอิสระ, การศึกษา, การทำงาน, เจตคติต่อความพิการ

* หน่วยงานผู้แต่ง: สาขาวิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อีเมล: yuwadee.v@cmu.ac.th

Individuals with Disabilities in Japan

Yuwadee Viriyangkura *

Abstract

This article reports a brief history of the field of disabilities in Japan as well as support and services for people with disabilities. It also lists organizations and individuals who have made the changes in support and services for people with disabilities. Current Japanese laws regarding support and services for people with disabilities are summarized. The author discusses current situations of individuals with disabilities in the aspects of independent living, education, employment, and attitude toward disabilities. This article concludes with the future trends in the area of support and services for people with disabilities.

Keywords: Japan, disabilities, independent living, education, employment, attitude toward disabilities

* Affiliation: Special Education Program, Faculty of Education, Chiang Mai University, E-mail: yuwadee.v@cmu.ac.th

1. บทนำ

การไปเยือนประเทศญี่ปุ่นเพื่อดูงานและเพื่อท่องเที่ยวทำให้มีโอกาสดูสภาพแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนญี่ปุ่นจากสายตาของนักการศึกษาพิเศษที่คุ้นเคยกับการศึกษาพิเศษในประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา อีกทั้งยังได้อ่านข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตของคนพิการในประเทศญี่ปุ่นจำนวนมากที่ดีพิมพ์เป็นภาษาอังกฤษ ผู้เขียนจึงขอหยิบยกบางประเด็นที่น่าสนใจมาเล่าเพื่อเป็นประโยชน์แก่บุคลากรด้านการศึกษาพิเศษชาวไทย อย่างไรก็ตาม ข้อมูลและความคิดเห็นในบทความนี้ไม่ได้มุ่งหวังให้เกิดความเสียหายแก่ประเทศญี่ปุ่นหรือเพื่อกล่าวอ้างว่าประเทศไทยให้การช่วยเหลือบุคคลที่มีความต้องการพิเศษได้ดีกว่า แต่ผู้เขียนเพียงต้องการนำเสนอให้นักการศึกษาพิเศษชาวไทยได้เห็นประเทศญี่ปุ่นอย่างลึกซึ้งมากกว่าการเยี่ยมชม "สถานที่ดูงาน" เท่านั้น ทั้งนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลและความคิดเห็นในบทความนี้จะมีส่วนให้ผู้เกี่ยวข้องในวงการการศึกษาพิเศษได้วิเคราะห์และพัฒนาการศึกษาพิเศษในประเทศไทยให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

โดยปกติ คำว่า “พิการ” ที่ใช้กันในสังคมไทยมี 2 ความหมาย คือ 1) ในทางวิชาการ ความพิการ หมายถึง ความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้หรือด้านอื่นใด เป็นเหตุให้บุคคลนั้นมีข้อจำกัดในชีวิตประจำวันหรือไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมได้ จึงจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้านเพื่อให้ปฏิบัติกิจวัตรประจำวันหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคมได้ (พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550, 1) และ 2) ความพิการ อาจถูกเชื่อมโยงกับแนวคิดทางลบ เพื่อสื่อสารโดยนัยว่าบุคคลนั้นมีอวัยวะหรือการรู้คิดไม่เท่ากับคนส่วนใหญ่ในสังคม จึง “ทำไม่ได้” และ “ไม่มีความสามารถ” ถึงแม้โดยส่วนตัว ผู้เขียนจะใช้คำว่า “พิการ” น้อยมาก

แต่เพื่อให้คำศัพท์ที่ใช้ในบทความนี้มีความสม่ำเสมอและเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย ผู้เขียนจึงขออนุญาตใช้คำว่า “พิการ” ตลอดทั้งเรื่องโดยไม่ได้มีความรู้สึกทางลบกับบุคคลที่มีความต้องการพิเศษเลยแม้แต่น้อย หากท่านได้อ่านบทความนี้แล้วรู้สึกติดขัดหรือคับข้องใจจากคำว่า “พิการ” ผู้เขียนต้องขออภัยมา ณ ที่นี้

2. เนื้อหา

หลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าคนพิการมีอยู่ในทุกประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่สิ่งที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัยคือเจตคติและวิธีปฏิบัติต่อคนพิการซึ่งเปลี่ยนไปตามวิถีคิดของคนในยุคนั้น ตัวอย่างเช่น หากสังคมใดสังคมหนึ่งมองว่าบุคคลที่ “แตกต่าง” เป็นอันตรายหรือรบกวนโลก คนในสังคมจะกำจัดคนเหล่านั้นเสีย เช่น การที่พ่อแม่ในยุคโบราณฆ่าทารกที่มีความพิการ (Infanticide)¹ หรือเหตุการณ์ “ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ (The Holocaust)” ที่ทหารนาซีสังหารชาวยิว คนพิการ และบุคคลที่แตกต่างจำนวนหลายล้านคน เป็นต้น บางสังคมอาจเก็บคนเหล่านี้ไว้ในสถาบันขนาดใหญ่ที่ถูกสร้างให้เป็นที่กักกันเพื่อไม่ให้คนเหล่านี้ “เป็นอันตราย” ต่อคนส่วนใหญ่ในสังคม ถึงแม้การแยกคนที่แตกต่างออกจากสังคมจะแสดงถึงความปรารถนาอยู่บ้าง แต่การกระทำดังกล่าวยังคงสะท้อนถึงความคิดที่ว่า คนเหล่านี้เป็นอันตรายและไม่ควรอยู่ร่วมกับคนส่วนใหญ่ในสังคมอยู่นั่นเอง หรือบางสังคมอาจมองว่าคนเหล่านี้ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ คนรอบข้างจึงต้องทำสิ่งต่าง ๆ ให้แทน แต่การที่คนพิการไม่มีโอกาสดำเนินชีวิตประจำวันด้วยตนเองยิ่งทำให้เขาไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สถานการณ์เช่นนี้จึงยิ่งตอกย้ำความเชื่อของคน

¹ ในปัจจุบัน แนวคิดนี้ถูกต่อต้านอย่างมากในทุกประเทศ เพราะนอกจากการฆ่าลูกของตัวเองจะเป็นคดีอาญาแล้ว ยังขัดแย้งกับสิทธิมนุษยชนที่ว่า เมื่อเกิดมาแล้ว มนุษย์ทุกคนมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่ (Right to Life; UN 2017)

ในสังคมว่าเขาทำไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่เขาจะทำได้หากสังคมเปิดโอกาสให้เขาได้เรียนรู้และฝึกฝน หรือบางสังคมอาจมองว่าบุคคลเหล่านี้น่าสงสาร จึงมักช่วยเหลือด้วยการบริจาคหรือการสงเคราะห์ คนพิการในสังคมแบบนี้จึงเคยชินที่จะเป็นผู้รับโดยไม่เคยเป็นผู้ให้ (Kosuwon, Viriyangkura, & Swerdlik 2014, 689; Scheerenberger 1983, 1; United States of Holocaust Memorial Museum 2014, 1; Viriyangkura 2014, 36)

เมื่อวิเคราะห์วิธีปฏิบัติต่อคนพิการ เราจึงอาจสรุปได้ว่า เจตคติที่สังคมมีต่อความพิการ อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) *รูปแบบความคิดทางการแพทย์ (Medical Model of Disability)* หรือ *รูปแบบความคิดที่มองข้อบกพร่องเป็นหลัก (Deficit Model)* เห็นว่าความพิการเป็นความบกพร่อง คนพิการจึงเป็นเหมือนสิ่งของชำรุดที่ต้องได้รับการซ่อมแซม บุคลากรวิชาชีพที่มีแนวคิดเช่นนี้จะพยายาม “รักษา (Cure)” หรือ “ฟื้นฟู (Rehabilitate)” เพื่อให้บุคคลเหล่านี้มีลักษณะและความสามารถใกล้เคียงกับคนปกติให้มากที่สุด เพราะเชื่อว่าเป็นหนทางเดียวที่จะทำให้คนเหล่านี้ใช้ชีวิตในสังคมอย่างมีความสุขและประสบความสำเร็จได้ และ 2) *รูปแบบความคิดด้านสังคม (Social Model of Disability)* ที่เห็นว่าความพิการเกิดจากการที่สภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ไม่สอดคล้องกับความสามารถของบุคคลนั้น บุคลากรวิชาชีพที่มีแนวคิดเช่นนี้ จึงพยายามปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคคลนั้น ตัวอย่างเช่น หากบุคคลหนึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย และต้องใช้รถเข็น อาคารที่มีเพียงบันไดย่อมทำให้บุคคลนั้นมีความพิการเพราะไม่สามารถขึ้นลงอาคารได้ด้วยตนเอง แต่อาคารที่มีลิฟต์จะทำให้บุคคลนั้นสามารถเดินทางในอาคารโดยไม่ต้องได้รับความช่วยเหลือ ความพิการของบุคคลนั้นจึงหายไป เป็นต้น สังคมที่มีแนวคิดเช่นนี้มองว่าปัญหาไม่ได้อยู่ที่ความพิการของบุคคล แต่อยู่ที่ความสอดคล้องระหว่างความสามารถของบุคคลกับสภาพแวดล้อมต่างหาก (Yuwadee and Kullaya 2015, 1; World Health Organization 2011, 3)

ในภาพรวม เจตคติที่ผู้คนในประเทศญี่ปุ่นมีต่อความพิการนั้นค่อนข้างหลากหลาย กล่าวคือ มีทั้งคนที่คิดว่าคนพิการไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง คนกลุ่มนี้จึงพยายามรักษาหรือฟื้นฟูให้คนพิการมีความสามารถมากขึ้นหรือใกล้เคียงคนทั่วไปให้มากที่สุด และยังมีคนส่วนหนึ่งที่มองว่าคนพิการเป็นอันตรายหรือสร้างความเสียหายแก่ประเทศชาติ จึงควรถูกกำจัดให้หมดไป ดังเช่นกรณีล่าสุดที่อดีตพนักงานขายใน *ศูนย์ดูแลบุคคลที่มีความพิการชิคุยยามายูริ* (Tsukui Yamayuri-En Center for Disabled People) ในเมืองซากามิฮาระ (Sagamihara) ได้บุกเข้าไปในศูนย์ฯ และใช้มีดแทงคนพิการในศูนย์ฯ ดังกล่าวจนมีผู้เสียชีวิต 19 คนและบาดเจ็บอีก 27 คนเพราะเขาเชื่อว่า “ประเทศญี่ปุ่นจะดีขึ้นหากไม่มีคนเหล่านี้” (Kyodo August 15 2016, 1) อย่างไรก็ตาม ประเทศญี่ปุ่นไม่ได้มีเพียงคนที่มองความพิการในแง่ลบเท่านั้น แต่ยังมีบุคคลและหน่วยงานจำนวนมากที่พยายามผลักดันให้คนพิการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไป

บทความนี้แบ่งออกเป็น 4 ส่วนได้แก่ 1) ความเป็นมาและเจตคติที่สังคมในอดีตมีต่อความพิการ ซึ่งบอกเล่าถึงเหตุการณ์ในประเทศญี่ปุ่นตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองจนถึงปัจจุบัน รวมถึงบุคคลและหน่วยงานที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในด้านการช่วยเหลือและบริการสำหรับคนพิการ 2) กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน 3) สถานการณ์จริงที่คนพิการในประเทศญี่ปุ่นได้ประสบและแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อช่องทางต่าง ๆ รวมถึงประเด็นที่ผู้เกี่ยวข้องวิเคราะห์และวิจารณ์บริการที่รัฐจัดให้คนพิการทั้งในด้านการดำรงชีวิตอิสระ การศึกษา การทำงาน และเจตคติที่คนในสังคมมีต่อความพิการ และ 4) แนวโน้มของบริการและชีวิตของคนพิการในอนาคต

2.1 ความเป็นมาและเจตคติที่สังคมในอดีตมีต่อความพิการ

ถึงแม้ชาวญี่ปุ่นส่วนหนึ่งจะมีความพิการมาตั้งแต่ยุคโบราณ แต่หลังจากประเทศสหรัฐอเมริกาทิ้งระเบิดปรมาณูที่เมืองฮิโรชิมา (Hiroshima) และเมืองนางาซากิ (Nagasaki) ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1937-1945) จำนวนคนพิการในประเทศญี่ปุ่นก็เพิ่มขึ้น

หลายแสนคน ผลพวงจากระเบิดทำให้ผู้ที่ได้รับแรงระเบิดหรือความร้อนจากระเบิดโดยตรงมีความบกพร่องในหลายด้าน ได้แก่ 1) ความบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหว เช่น แขนขาขาด 2) ปัญหาสุขภาพ เช่น ความผิดปกติเกี่ยวกับเลือด โรคมะเร็ง โรคปอด โรคตับ 3) ความบกพร่องทางสติปัญญา เพราะสมองได้รับความกระทบกระเทือน และ 4) ปัญหาทางจิตใจ เช่น การพลัดพรากจากครอบครัว การเห็นบุคคลอันเป็นที่รักเสียชีวิต ไปต่อหน้า เป็นต้น อีกทั้งประชาชนในบริเวณใกล้เคียงหรือเจ้าหน้าที่ บุคลากรทางการแพทย์ ที่เข้าไปในพื้นที่หลังถูกทิ้งระเบิดแล้ว ยังเสียชีวิตหรือพิการเนื่องจากสารกัมมันตภาพรังสีอีกด้วย นอกจากนี้ ยังไม่มีใครทราบว่าทหารในครรภ์ของมารดาที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ได้รับรังสีหรือผู้บริโภคน้ำหรืออาหารที่ผลิตจากบริเวณดังกล่าวจะได้รับผลกระทบด้วยหรือไม่ (Atomic Bomb Museum 2006, 1; Atomic Heritage Foundation 2014, 1)

นอกจากจำนวนคนพิการจะเพิ่มขึ้นแล้ว ทรัพยากรในประเทศ เช่น ข้าวสารและอาหารอื่น ๆ ขาดแคลนอย่างมาก ประชาชนไร้ที่อยู่อาศัย ประชาชนจึงเรียกร้องให้รัฐจัดความช่วยเหลือแก่ประชาชน ซึ่งรวมถึงผู้ป่วยและคนพิการด้วย ต่อมา ในปี ค.ศ. 1948 *มิสเฮเลน เคลเลอร์* (Helen Keller)¹ เดินทางไปเยือนประเทศญี่ปุ่น ทำให้เกิดความตื่นตัวด้านสิทธิของคนพิการและนำไปสู่การจัดตั้ง *สหพันธ์คนตาบอดแห่งชาติ* (Japan Federation of the Blind) จนมีการเรียกร้องให้เกิดกฎหมายด้านสวัสดิการสำหรับคนพิการทางสายตา รวมถึงมีการจัดตั้ง *สหพันธ์คนหูหนวกแห่งชาติ* (All Japan Federation of the Deaf) *สมาคมทหารผ่านศึกพิการแห่งชาติ* (Japan Association of Disabled Veterans) และ *สหพันธ์ผู้พิการทางร่างกายแห่งชาติ* (Japanese Federation of Organizations

¹ Helen Keller (1880-1968) สตรีชาวอเมริกันที่หูหนวกและตาบอดตั้งแต่เล็ก แต่มีผลการเรียนดีเด่น จนได้รับปริญญาบัณฑิตเกียรตินิยมอันดับหนึ่งจากวิทยาลัยแรดคลิฟ (Radcliffe College) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ประเทศสหรัฐอเมริกา มิสเคลเลอร์ได้ตีพิมพ์หนังสือหลายเล่มและเดินทางปาฐกถาเรื่องสิทธิของคนพิการในหลายประเทศทั่วโลก (Biography 2016, 1)

of the Physically Disabled) หลังจากนั้น ประมาณปี ค.ศ. 1953 คำว่า “การฟื้นฟู (Rehabilitation)” ได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศญี่ปุ่นและยังคงใช้กันจนถึงทุกวันนี้ (Disability Information Resources 1997, 2)

ในปี ค.ศ. 1952 พ่อแม่ของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญารวมตัวกันจัดตั้ง สมาคมผู้ปกครองของบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาแห่งชาติ (Japanese Parents' Association for the Mentally Retarded) ซึ่งถือเป็นการรวมตัวกันครั้งแรกของพ่อแม่เด็กพิการในประเทศญี่ปุ่น อีกทั้งสมาคมดังกล่าวยังเป็นสมาคมผู้ปกครองที่มีสมาชิกมากที่สุดในประเทศอีกด้วย จากนั้น จึงตามมาด้วย องค์การผู้ปกครองของเด็กที่มีความบกพร่องด้านกระดูกและกล้ามเนื้อแห่งชาติ (National Federation of Organizations of Parents of Orthopedically Disabled Children) หน่วยงานทั้งสองถือเป็นกำลังสำคัญในการเรียกร้องสิทธิของคนพิการในประเทศญี่ปุ่น และการที่รัฐจัดตั้งสถาบันและโรงเรียนการศึกษาพิเศษขึ้นก็เป็นผลจากการเรียกร้องขององค์กรทั้งสองนี้ (Disability Information Resources 1997, 3) จึงเห็นได้ว่าผู้ริเริ่มการเรียกร้องสิทธิให้แก่คนพิการก็คือพ่อแม่ผู้ปกครองของบุคคลเหล่านั้นนั่นเอง

ในปี ค.ศ. 1957 ศิษย์เก่าที่มีภาวะสมองพิการ (Cerebral Palsy หรือ CP) ของโรงเรียนการศึกษาพิเศษในกรุงโตเกียวได้รวมตัวกันก่อตั้ง องค์การหญ้าสีเขียว (Aoishiba no kai หรือ Green Grass Organization) และตีพิมพ์ นิตยสารชิโนะโนเมะ (Shinonome) ซึ่งในช่วงแรก นิตยสารดังกล่าวตีพิมพ์เพียงบทกลอนและบทความของสมาชิก แต่ภายหลังเริ่มเผยแพร่กิจกรรมทางสังคมและการเมืองด้วย ในปี ค.ศ. 1962 สมาชิกของกลุ่มที่ทำหน้าที่ดูแลเรื่องกิจกรรมทางสังคมได้เจรจาต่อรองกับกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการของประเทศญี่ปุ่นจนประสบความสำเร็จในหลายเรื่อง เช่น การเพิ่มเบี้ยยังชีพสำหรับคนพิการ การจัดหาที่อยู่อาศัยให้แก่คนพิการ การส่งเสริมให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำการคัดกรองและรักษาภาวะบกพร่องแต่กำเนิดตั้งแต่ระยะแรก รวมถึงการสร้าง

สถานที่ดูแลคนพิการในระยะยาวอีกด้วย ตัวอย่างผลงานที่โดดเด่นขององค์กรหญาสีเซียว ได้แก่ 1) คดีฆาตกรรมในปี ค.ศ. 1970 ที่เด็กหญิงอายุ 2 ขวบที่มีภาวะ CP ในเมืองโยโกฮาม่า (Yokohama) ถูกแม่ของตัวเองฆ่าตาย หลังจากนั้น คนในชุมชนและพ่อแม่ของเด็กพิการ ส่วนหนึ่งเรียกร้องให้ลดโทษให้แก่แม่คนนี้เพราะรู้สึกสงสารแม่ที่ต้องเลี้ยงดูลูกพิการ แต่ องค์กรหญาสีเซียวกลับตั้งคำถามว่า “เพราะเหตุใดฆาตกรที่ฆ่าคนพิการจึงควรรับโทษ น้อยกว่าฆาตกรที่ฆ่าคนทั่วไป” ที่เป็นเช่นนั้นเพราะชีวิตของคนพิการมีค่าน้อยกว่า คนทั่วไปใช่หรือไม่ หรือความพิการหมายถึงความทุกข์ จึงเหมาะสมแล้วที่แม่คนนั้นจะ กำจัดความทุกข์ของตนทิ้งไป องค์กรหญาสีเซียวยังตั้งข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ ขณะที่เด็กยังมีชีวิตอยู่ ผู้คนในชุมชนมองแม่และเด็กคนนั้นอย่างดูถูกเหยียดหยาม แต่ หลังจากเด็กคนนั้นเสียชีวิต คนในสังคมกลับมองดูแม่ด้วยความสงสาร ความรู้สึกดูถูก เหยียดหยามนั้นเกิดจากความพิการของเด็กใช่หรือไม่ และ 2) คนกลุ่มหนึ่งเรียกร้องให้รัฐ ออกกฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้งเมื่อลูกไม่สมประกอบในปี ค.ศ. 1972 องค์กรหญา สีเซียวตั้งคำถามว่า "กฎหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าคนพิการไม่ควรมีชีวิตอยู่ในสังคม ใช่หรือไม่" (Disability Information Resources 1997, 2; Kato 2009, 117) ผลงาน เหล่านี้ทำให้องค์กรหญาสีเซียวได้รับความสนใจจากสังคมอย่างมาก

ผู้ปกครองและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับคนพิการเรียกร้องให้รัฐจัดการศึกษาภาคบังคับ ให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นและเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน จนเกิด เป็นกฎหมายด้านการศึกษาในโรงเรียน (School Education Law) ขึ้นในปี ค.ศ. 1947 แต่รัฐก็ใช้เวลาถึง 31 ปีในการสร้างโรงเรียนการศึกษาพิเศษ โดยในระยะแรก โรงเรียนเฉพาะ ความพิการมี 3 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนสำหรับเด็กตาบอด โรงเรียนสำหรับเด็กหูหนวก และโรงเรียนสำหรับเด็กพิการหลายประเภท คือ เด็กที่มีปัญหาทางจิต บกพร่องทาง ร่างกาย/การเคลื่อนไหว และบกพร่องทางร่างกาย/สติปัญญา แต่ภายหลังโรงเรียนทั้ง 3 ประเภทถูกยุบรวมเป็นโรงเรียนการศึกษาพิเศษ ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงรายละเอียดใน

ส่วน “การศึกษา” อย่างไรก็ตาม ผู้ปกครองของเด็กพิการในยุคนั้นส่วนหนึ่งต้องการให้ลูกเข้าเรียนในโรงเรียนทั่วไป รัฐจึงออกกฎหมายเพื่อส่งเสริมการเข้าเรียนในโรงเรียนเฉพาะความพิการในปี ค.ศ. 1954 เพื่อดึงให้เด็กพิการเข้าเรียนในโรงเรียนเฉพาะทางมากขึ้น (Disability Information Resources 1997, 3; National Institute for Educational Policy Research 2012, 5) จึงเห็นได้ว่าผู้บริหารประเทศในยุคนั้นยังคงยืนยันกันว่า เด็กพิการไม่ควรได้รับการศึกษาร่วมกับเด็กทั่วไปในวัยเดียวกัน

ปี ค.ศ. 1950-1960 เป็นช่วงที่ประเทศญี่ปุ่นมีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างมาก แต่สิ่งที่ตามมา คือ ปัญหาสุขภาพของประชาชน เช่น เหตุการณ์มมวัวเป็นพิษพิษจากปรอท มลพิษทางน้ำจากการทำเหมืองแร่ โรคภูมิแพ้จากมลพิษทางอากาศซึ่งมาจากโรงกลั่นน้ำมัน เป็นต้น ภาครัฐจึงหันมาใส่ใจปัญหาสุขภาพของประชาชนมากขึ้น ในทศวรรษนั้น องค์กรของผู้ปกครองเด็กพิการประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นอีกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองของเด็กที่เป็นโรคหัวใจ เด็กที่มีภาวะกล้ามเนื้ออ่อนแรง เด็กในกลุ่มจิตเวช เด็กออทิสติก รวมถึงสมาคมของพี่และน้องของบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา และร่างกายด้วย สิ่งที่น่าสนใจในยุคนั้นคือ พ่อแม่ผู้ปกครองเริ่มคิดได้ว่าทุกกลุ่มตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกันและกำลังเรียกร้องสิ่งที่ใกล้เคียงกัน จึงเกิดการรวมตัวเป็น *สมาคมว่าด้วยความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองของเด็กที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาและบกพร่องทางร่างกายแห่งชาติ* (National Coalition of Parents' Association for Mentally and Physically Disabled Children) ขึ้นในปี ค.ศ. 1966 และก่อตั้ง *มูลนิธิเพื่อสวัสดิการของเด็กที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาและร่างกายแห่งชาติ* (National Welfare Foundation for Mentally and Physically Disabled Children) เพื่อให้คำปรึกษาและให้ความรู้แก่ผู้ปกครองไม่ว่าเด็กคนนั้นจะมีภาวะบกพร่องประเภทใดก็ตาม (Disability Information Resources 1997, 4)

ในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 พ่อแม่ของคนพิการเริ่มต่อต้านกระแสความคิดของคนส่วนใหญ่ในสังคมที่เชื่อว่าคนพิการควรอยู่ในที่เฉพาะของคนพิการ ไม่ควรอยู่ในสังคมของคนทั่วไป พ่อแม่กลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่งเริ่มตั้งคำถามว่า การที่ลูกของตนเข้าเรียนหรือใช้ชีวิตในสถาบันขนาดใหญ่ นั้นเป็นประโยชน์มากกว่าการได้ใช้ชีวิตในชุมชนจริงหรือไม่ ถึงแม้ในช่วงแรก ผู้ปกครองจะเรียกร้องให้รัฐสร้างสถาบันขนาดใหญ่เพิ่มเติม เพราะยังมีเด็กพิการรอรับบริการอีกจำนวนมาก แต่หลังจากปี ค.ศ. 1965 แนวทางการเรียกร้องของผู้ปกครองเปลี่ยนไปเป็นการขอให้รัฐจัดบริการในชุมชน รวมถึงการให้เด็กพิการได้เข้าเรียนในศูนย์เด็กเล็กหรือโรงเรียนปกติใกล้บ้าน แนวคิดนี้แผ่ขยายไปทั่วประเทศอย่างรวดเร็ว หนึ่งปีหลังจากนั้น รัฐจึงจัดบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก และโปรแกรมอบรมที่ช่วยให้ผู้ที่มีความบกพร่องสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนได้ และยังจัดตั้งศูนย์สังคมสงเคราะห์สำหรับบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางร่างกายขึ้นในชุมชนด้วย

นอกจากนี้ กลุ่มคนพิการ อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไปยังรณรงค์ให้เกิดโครงการ *เมืองที่รถเข็นเข้าได้ถึง* (Making the Town Accessible for Wheelchair Users) จนในปี ค.ศ. 1970 บุคคลบกพร่องรุนแรงที่ใช้รถเข็นได้เดินทางออกจากสถาบันสำหรับคนพิการในเมืองเซนได (Sendai) เพื่อเข้าสำรวจถนนในเมืองดังกล่าว และแสดงความผิดหวังที่ทางเดินเท้ามีขอบถนน (ภาพที่ 1) ทำให้ผู้ใช้รถเข็นไม่สามารถเดินทางได้เองอย่างอิสระ โครงการนี้แผ่ขยายไปยังเมืองอื่น ๆ และยังทำให้เกิดหนังสือแนะนำสถานที่สำหรับผู้ใช้รถเข็นในเมืองต่าง ๆ อีกทั้งยังเป็นการชี้ให้เห็นว่าการออกแบบเมืองหลวงในประเทศไทยญี่ปุ่น ไม่ได้ใส่ใจคนพิการมากนัก (Disability Information Resources 1997, 7)

ภาพที่ 1 ขอบทางเดินเท้า ทำให้ผู้ใช้รถเข็นไม่สามารถเดินทางได้ด้วยตนเอง
ที่มา Arseneault (2016)

ในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 นี้เองที่สหภาพครู กลุ่มประชาชนทั่วไป และสหภาพแรงงาน เริ่มมีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิด้านการศึกษา ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน และ ด้านการทำงานสำหรับคนพิการ โดยองค์กรของคนพิการยืนยันให้รัฐกำหนดโควต้าในการรับ คนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ แต่รัฐยังไม่ดำเนินการใด ๆ จนกระทั่งปี ค.ศ. 1960 จึงได้ออกกฎหมายเกี่ยวกับการมีงานทำของบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย อย่างไรก็ตาม ผู้เกี่ยวข้องให้ความเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวเน้นไปที่บุคคลที่มีความบกพร่อง ทางร่างกายเท่านั้น และโควตาที่บังคับให้หน่วยงานต่าง ๆ รับคนพิการเข้าทำงานนั้นต่ำมาก กฎหมายดังกล่าวจึงไม่เป็นประโยชน์ต่อคนพิการอย่างแท้จริง ต่อมา กฎหมายฉบับดังกล่าว จึงถูกแก้ไข โดยกำหนดความรับผิดชอบในการจ้างงานคนพิการ รวมถึงกำหนดโควต้าที่ ร้อยละ 1.5¹ หน่วยงานที่ไม่สามารถรับคนพิการเข้าทำงานตามโควต้าต้องจ่ายเงินสมทบ ให้แก่รัฐ และในปี ค.ศ. 1982 กฎหมายฉบับดังกล่าวจึงถูกแก้ไขอีกครั้งให้ครอบคลุมถึง การทำงานของคนพิการทุกประเภท (Disability Information Resources 1997, 9)

¹ หน่วยงานที่มีพนักงาน 100 คนต้องจ้างคนพิการเข้าทำงาน 1.5 คน

ปี ค.ศ. 1981 เป็นปีสากลของคนพิการ (International Year of Disabled Persons) ทำให้สังคม สื่อมวลชน และรัฐบาลให้ความสำคัญกับคนพิการมากขึ้น องค์กรเกี่ยวกับคนพิการ เริ่มรวมตัวกันเพื่อก่อตั้ง *สมาคมปีสากลของคนพิการแห่งชาติ* (Japan Council for International Year of Disabled Persons หรือ JCIYDP) บางหน่วยงานที่เป็นสมาชิกของ JCIYDP ได้เชิญ นักเรียกร้องสิทธิด้านการใช้ชีวิตโดยอิสระจากประเทศสหรัฐอเมริกามาพูดคุย ส่งผลให้ บุคคลที่มีความบกพร่องรุนแรงในประเทศญี่ปุ่นเกิดความตื่นตัวในเรื่องการใช้ชีวิตอิสระ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างเต็มที่ และถามหาความเท่าเทียมระหว่างคนพิการ และคนส่วนใหญ่ในสังคม ในระยะนั้น ได้เกิดบ้านรวมกลุ่ม (Group Home) และโรงงาน ขนาดเล็กที่ให้คนพิการได้ทำงานในชุมชนด้วย สมาคม JCIYDP ยังมีผลงานอีกหลายเรื่อง เช่น การเรียกร้องให้รัฐปรับเบี้ยยังชีพสำหรับผู้พิการให้สูงขึ้น การแก้ไขกฎหมายด้านสวัสดิการ สำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย และการแก้ไขกฎหมายด้านการส่งเสริมการทำงานของคนพิการ เป็นต้น (Disability Information Resources 1997, 10)

ในปี ค.ศ. 1987 *วิทยาลัยเทคโนโลยีซึกุบะ* (Tsukuba College of Technology) ถูก ก่อตั้งขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็นและบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาหลักสูตร 3 ปี¹ จึงเห็นได้ว่า แนวคิดด้านการศึกษา สำหรับคนพิการเริ่มพัฒนาขึ้นในปลายศตวรรษที่ 20 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากภาครัฐให้ความสำคัญกับการศึกษาภาคบังคับมากกว่า ความเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาพิเศษส่วนใหญ่ ในยุคนั้นจึงเกิดขึ้นในระบบโรงเรียน เช่น การยุบรวมโรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่องทางการเห็น โรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่องทางการได้ยิน และโรงเรียนสำหรับเด็กพิการ ให้เป็นโรงเรียน การศึกษาพิเศษ (Special Needs School) หรือการที่รัฐประกาศกฎหมายการศึกษา

¹ ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น National University Corporation Tsukuba University of Technology เปิดสอนหลักสูตร 4 ปี

พิเศษเป็นแนวคิดกว้าง ๆ แล้วให้อำนาจแก่คณะกรรมการจัดการศึกษาส่วนท้องถิ่น (Local Boards of Education) เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ รวมถึงการกำหนดว่าผู้ปกครองของเด็กพิการต้องได้รับคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญว่าเด็กควรเข้าเรียนในโรงเรียนใด เป็นต้น ดังนั้น ถึงแม้ภาครัฐจะออกแบบและเปลี่ยนแปลงนโยบายด้านการศึกษา แต่ผู้เกี่ยวข้องกลับเห็นว่ารัฐยังคงกุมอำนาจในการตัดสินใจไว้ เช่น การที่ต้องทำตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานในท้องถิ่น ทำให้ผู้ปกครองและคนพิการไม่มีสิทธิเลือกทางเดินชีวิตของตนเอง (National Institute for Educational Policy Research 2012, 7; Otake August 27 2006, 1)

ในปี ค.ศ. 2007 สถาบันการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษแห่งชาติ (National Institute of Special Needs Education หรือ NISE) รายงานว่า เด็กพิการร้อยละ 98 ได้เข้าเรียนในโรงเรียนทั่วไป ซึ่งเด็กที่มีความบกพร่องระดับเล็กน้อยและไม่ต้องการความช่วยเหลือมากนักจะได้รับการศึกษาในห้องเรียนปกติโดยครูใช้วิธีสอนเป็นทีม (Team Teaching) หรือการสอนกลุ่มย่อย (Small-Group Teaching) ส่วนนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือมากขึ้น เช่น เด็กที่มีปัญหาทางการพูดหรือภาษา เด็กออทิสติก เด็กที่มีภาวะบกพร่องทางพฤติกรรม การมองเห็น หรือการได้ยิน เด็กสมาธิสั้น หรือเด็กที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ (เด็กแอลดี) จะเข้าเรียนในห้องเรียนปกติแต่ต้องเรียนเสริมในห้องเสริมวิชาการเป็นบางเวลา ส่วนเด็กที่ต้องการความช่วยเหลืออย่างมากต้องเข้าเรียนในห้องเรียนพิเศษซึ่งแต่ละห้องมักมีนักเรียนไม่เกิน 8 คน นักเรียนในห้องเรียนพิเศษนี้มักเป็นเด็กบกพร่องทางสติปัญญา เด็กบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหว เด็กออทิสติก/มีปัญหาดพฤติกรรม หรือเด็กที่มีปัญหาสุขภาพ ปัญหาสายตา หรือปัญหาการได้ยิน (Kawano 2016, 2)

ถึงแม้รัฐจะแก้ไขกฎหมายพื้นฐานสำหรับคนพิการในปี ค.ศ. 2011 เพื่อให้เด็กทั่วไปและเด็กพิการได้รับการศึกษาร่วมกันมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (National Institute for

Educational Policy Research 2012, 5) แต่ขณะเดียวกัน รัฐบาลส่วนท้องถิ่นก็จัดตั้ง ศูนย์ดูแลเด็กพิการตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 1,013 แห่ง ซึ่งประกอบด้วยศูนย์สำหรับเด็กบกพร่องทางสติปัญญา 505 แห่ง ศูนย์สำหรับเด็กบกพร่องทางร่างกายและการเคลื่อนไหว 159 แห่ง โรงเรียนสำหรับเด็กบกพร่องทางการได้ยิน 102 แห่ง ศูนย์ดูแลเด็กที่มีปัญหาสุขภาพ 78 แห่ง ศูนย์ดูแลเด็กที่มีความบกพร่องด้านการเห็น 71 แห่ง และศูนย์สำหรับเด็กพิการซ้อน 98 แห่ง ศูนย์หรือโรงเรียนเหล่านี้จะมีนักเรียนที่มีความบกพร่อง ไม่เกิน 6 คน/ห้อง หรือหากเด็กมีภาวะพิการซ้อน ห้องเรียนนั้นจะมีนักเรียนไม่เกิน 3 คน ส่วนหลักสูตรในศูนย์และโรงเรียนสำหรับเด็กพิการนั้นอิงจากหลักสูตรแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ แต่จะเพิ่มกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กสามารถใช้ชีวิตอย่างอิสระในอนาคต เช่น การทำกิจวัตรประจำวัน เป็นต้น (Kawano 2016, 3) ซึ่งหากรัฐต้องการส่งเสริมการเรียนรู้รวม รัฐควรเพิ่มจำนวนโรงเรียน เรียนรวมแทนการจัดตั้งศูนย์เฉพาะความพิการจำนวนมากเช่นนี้ ทำให้เห็นว่ารัฐและคนในสังคมในยุคนั้นยังไม่เปิดรับคนพิการให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างแท้จริง

ประเทศญี่ปุ่นนับเป็นประเทศที่มีองค์กรอิสระด้านการช่วยเหลือคนพิการจำนวนมาก นอกจากองค์กรเฉพาะความพิการที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ยังมีหน่วยงานที่ดูแลพิทักษ์สิทธิของบุคคลเหล่านี้ เช่น สหพันธ์องค์กรของคนพิการแห่งชาติ (Japanese Federation of Organizations of Disabled Persons) สมาคมว่าด้วยความพิการแห่งชาติ (Japan Council on Disability) กลุ่มการฟื้นฟูคนพิการแห่งชาติ (Japanese Society for Rehabilitation of Persons With Disabilities หรือ JSRPD) การรวมตัวของคนพิการนานาชาติแห่งประเทศไทยญี่ปุ่น (Japan National Assembly of Disabled Peoples' International หรือ DPI-Japan) และเวทีความร่วมมือด้านความพิการแห่งชาติ (Japan Disability Forum หรือ JDF) อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่น่าสนใจว่าจำนวนของหน่วยงานเหล่านี้ คือ หน่วยงานย่อยเหล่านี้สามารถทำงานของตนอย่างเป็นเอกเทศและทำงานร่วมกันภายใต้องค์กรใหญ่

ในบางสถานการณ์เพื่อเป้าหมายเดียวกัน คือ คุณภาพชีวิตที่ดีของคนพิการ ตัวอย่างเช่น JSRPD ประกอบด้วยสมาชิก 28 องค์กร และองค์กร JSRPD เองก็เป็นหนึ่งในสมาชิกของ JDF เป็นต้น (Disability Information Resources 2015b, 61; JDF 2017, 1; JSRPD 2017, 1) และอาจเป็นเพราะการประสานพลังกันนี้เองที่ทำให้นักเรียกร้องสิทธิสำหรับคนพิการสามารถเรียกร้องให้รัฐออกกฎหมายหรือแก้ไขกฎหมายเพื่อช่วยเหลือคนพิการได้จำนวนมาก

2.2 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนพิการในประเทศไทยญี่ปุ่นเริ่มมีการประกาศใช้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1947 และยังคงใช้อยู่จนถึงปัจจุบันนี้มีอย่างน้อย 30 ฉบับ ซึ่งแบ่งตามวัตถุประสงค์ของกฎหมายได้เป็น 8 ด้านดังนี้ (Disability Information Resources 2015a, 1)

- 1) หลักการทั่วไป ระบุในภาพรวมว่ารัฐต้องจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการตามความต้องการเหมาะสมกับอายุ และประเภท/ระดับความบกพร่องของบุคคลนั้น
- 2) การช่วยเหลือให้สามารถใช้ชีวิตได้โดยอิสระและมีส่วนร่วมในสังคม กำหนดว่ารัฐต้องจัดสวัสดิการเพื่อช่วยให้คนเหล่านี้เติบโตอย่างสมบูรณ์ ได้รับความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นและมีคุณภาพ
- 3) สุขภาพและบริการทางการแพทย์ รัฐต้องจัดบริการส่งเสริมสุขภาพในทุกจังหวัด และมีสถานบริการรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศูนย์ฝึกการใช้ชีวิตประจำวัน โรงงานในอารักขา บ้านสงเคราะห์ ศูนย์ส่งเสริมการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เป็นต้น
- 4) การศึกษา รัฐต้องจัดการศึกษารูปแบบต่าง ๆ ให้แก่เด็กพิการ เช่น ห้องเรียนรวม ห้องเรียนพิเศษ โรงเรียนเฉพาะทาง และครูเวียนสอน อีกทั้งนักเรียนที่ศึกษาอยู่ในโรงเรียนเฉพาะความพิการต้องได้รับหนังสือ อาหารกลางวัน และรถรับส่งจากโรงเรียนเหล่านั้นด้วย

5) การมีงานทำ โควต้าการรับคนพิการเข้าทำงานในหน่วยงานของรัฐคือร้อยละ 2.1 และโควต้าสำหรับหน่วยงานเอกชนร้อยละ 1.8 และแต่ละหน่วยงานต้องรายงานจำนวนพนักงานที่มีความพิการต่อ สำนักงานประกันการมีงานทำของประชาชน (Public Employment Security Office) หน่วยงานที่ไม่สามารถปฏิบัติตามได้ต้องจ่ายเงินสมทบ 50,000 เยน (ประมาณ 16,000 บาท) ต่อเดือนเพื่อชดเชยสำหรับพนักงานที่มีความพิการ 1 คนที่ตนไม่ได้รับเข้าทำงาน และเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่นั้น ๆ มีสิทธิประกาศรายชื่อหน่วยงานที่ไม่รับคนพิการเข้าทำงานตามโควตาดังกล่าวได้ นอกจากนี้ หน่วยงานของรัฐยังมีหน้าที่ฝึกอบรมและช่วยคนพิการหางานด้วย

6) สิ่งแวดล้อมในบริเวณที่พักอาศัย รัฐกำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ ปรับเปลี่ยนงานที่ตนรับผิดชอบ เช่น นักสื่อสารมวลชนต้องหาช่องทางให้คนพิการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นอาคารสิ่งก่อสร้างต้องตอบสนองต่อความต้องการของคนพิการ ผู้ขับขี่ยานยนต์ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษเมื่อเห็นคนที่มีความบกพร่องทางการเห็นใช้ไม้เท้าขาวหรือกำลังจูงสุนัขนำทาง นอกจากนี้ จดหมาย พัสดุ และนิตยสารสำหรับคนพิการไม่เสียค่าส่งไปรษณีย์ หรืออาจมีค่าขนส่งเพียงเล็กน้อย เป็นต้น

7) ที่อยู่อาศัย เด็กหรือผู้ใหญ่ที่มีความพิการจะได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษในด้านที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดให้ เช่น ครอบครัวที่มีลูกพิการจะได้รับที่อยู่อาศัยที่มีบริเวณกว้างกว่า หรือมีโอกาสได้รับการพิจารณาก่อน หรือได้รับอนุญาตให้จ่ายค่าเช่าต่ำกว่าคนทั่วไป เป็นต้น

8) รายได้และภาษี ครอบครัวของเด็กที่มีความบกพร่องระดับปานกลางหรือรุนแรงจะได้รับค่าเลี้ยงดูเดือนละ 33,530 เยน (ประมาณ 10,500 บาท) หรือ 50,350 เยน (ประมาณ 15,600 บาท) ตามลำดับ หากเด็กมีความบกพร่องระดับรุนแรง ตัวเด็กเองจะได้รับเงินสวัสดิการอีกเดือนละ 14,270 เยน (ประมาณ 4,400 บาท) ด้วย ส่วนคนพิการที่อายุ 20 ปีขึ้นไปและมีความบกพร่องรุนแรงจะได้รับเบี้ยยังชีพคนพิการเดือนละ 26,230 เยน (ประมาณ 8,000 บาท) นอกจากนี้ คนพิการและครอบครัวยังมีสิทธิได้รับเงินช่วยเหลือใน

กรณีต่าง ๆ เป็นราย ๆ ไป เช่น เงินจากบริษัทประกัน เงินช่วยเหลือพนักงาน เงินช่วยเหลือครอบครัวรายได้น้อย เป็นต้น

ข้อมูลเหล่านี้ทำให้เห็นว่า กฎหมายส่วนใหญ่ในประเทศญี่ปุ่นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนพิการได้รับสวัสดิการที่จำเป็นและมีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร สมดังที่ประเทศญี่ปุ่นได้รับการขนานนามว่าเป็น “ประเทศแห่งการให้สวัสดิการทางสังคม” (Martell 2015, 2) อย่างไรก็ตาม การช่วยเหลือด้วยการให้สวัสดิการเป็นหลักอาจไม่เป็นประโยชน์สำหรับคนพิการในระยะยาว เพราะจะสร้างนิสัยการพึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐแทนที่จะส่งเสริมให้บุคคลเหล่านั้นพึ่งพาตนเอง

รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นประกาศใช้ *กฎหมายส่งเสริมการเคลื่อนที่และการเข้าถึงสำหรับคนชราและคนพิการ* (The Law for Promoting Easy Mobility and Accessibility for the Aged and Disabled) ในปี ค.ศ. 2006 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนทุกคนรวมถึงคนชราและคนพิการสามารถใช้ชีวิตในชุมชนได้อย่างสะดวกสบายและเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้เช่นคนทั่วไป กฎหมายฉบับนี้เกิดจากการผสมกฎหมายเดิม 2 ฉบับเข้าด้วยกัน ได้แก่ *กฎหมายส่งเสริมการสร้างอาคารที่คนชราและคนที่มีความบกพร่องทางร่างกายสามารถเข้าถึงได้* (The Law for Promoting the Construction of Easily Accessible and Useable Designated Building for the Aged and the Physically Disabled; 1994) และ *กฎหมายส่งเสริมให้คนชราและคนที่มีความบกพร่องทางร่างกายสามารถเดินทางด้วยยานพาหนะสาธารณะได้ง่าย* (The Law for Promoting Easy Public Transport Mobility for the Aged and the Physically Disabled 2000) อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับใหม่นี้ถูกขยายให้ครอบคลุมสถานที่มากขึ้น ตัวอย่างเช่น การกำหนดให้ทางเข้าอาคาร บันได โรงภาพยนตร์ สนามกีฬา ธนาคาร โรงแรม ร้านค้า ร้านอาหาร ห้องน้ำทางเดินเท้า ที่จอดรถ และยานพาหนะถูกออกแบบให้เหมาะสมกับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย และบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น เป็นต้น สิ่งที่น่าสนใจเรื่องสิทธิ

คนพิการในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมากคือ กฎหมายฉบับนี้ระบุรายละเอียดชัดเจนว่า อุปกรณ์ในติดต้องมีขนาดเท่าใด ทางลาดสำหรับรถเข็นต้องเอียงกี่องศา เป็นต้น (Mizumura 2017, 9; Otake May 2 2016, 2)

จุดเปลี่ยนสำคัญในด้านกฎหมายเกี่ยวกับคนพิการในประเทศไทยอีกจุดหนึ่งคือการลงนามใน *อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิคนพิการ* (Convention on the Rights of Persons with Disabilities หรือ CRPD) ของสหประชาชาติ เมื่อปี ค.ศ. 2007 โดยอนุสัญญาดังกล่าวขอให้ประเทศสมาชิกการจัดการเลือกปฏิบัติ (Discrimination) และปรับสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้ (Accommodations) หลังจากลงนามในอนุสัญญาฯ แล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นใช้เวลาถึง 6 ปีในการเตรียมความพร้อม จนกระทั่งในปี ค.ศ. 2014 รัฐบาลประเทศญี่ปุ่นได้ออกกฎหมายฉบับล่าสุดคือ *กฎหมายว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติสำหรับคนพิการ* (Law to Eliminate Discrimination Against People with Disabilities) เพื่อให้กฎหมายในประเทศสอดคล้องกับหลักการสากลด้านสิทธิของคนพิการ (Mayumi October 2 2014, 1; National Institute of Population and Social Security Research 2014, 1; Otake May 2 2016, 1)

กฎหมายว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติสำหรับคนพิการมีความสำคัญ 2 เรื่องที่มุ่งเน้นให้คนพิการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมในสังคมได้ดังนี้ 1) การจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการ เช่น ร้านค้าต้องไม่ปฏิเสธหรือให้บริการล่าช้าเพราะลูกค้าคนนั้นมีความพิการ หรือ ป้าย “ห้ามคนพิการเข้า” ก็เป็นการเลือกปฏิบัติอย่างหนึ่งที่ภาครัฐพยายามกำจัดออกไป เป็นต้น และ 2) การปรับเปลี่ยนที่สมเหตุสมผล (Reasonable Accommodations) เพื่อให้คนพิการเข้าถึงกิจกรรมในสังคม ใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีอิสระตามสิทธิมนุษยชน เช่น หากได้รับการร้องขอจากบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หน่วยงานนั้น ๆ ต้องจัดหาเอกสารข้อมูลเพื่อทดแทนการแจ้งด้วยวาจา หรือพร้อมที่จะสื่อสารผ่านการวาด การเขียน บัตรภาพ บัตรคำ หรือเครื่องแท็บเล็ตแทนการพูดคุยด้วยวาจา การจัดเตรียม

ที่นึ่งสำหรับคนที่มีความบกพร่องทางร่างกาย รายการโทรทัศน์และภาพยนตร์ต้องให้ข้อมูลผ่านประสาทสัมผัสที่หลากหลายเพื่อให้คนที่รับรู้ข้อมูลได้เพียงบางช่องทางสามารถเข้าถึงสื่ออื่น ๆ ได้ การมีทางลาดเข้าสู่ร้านอาหารและห้างสรรพสินค้า เป็นต้น จึงเห็นได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับคนพิการในประเทศญี่ปุ่นเริ่มให้ความสำคัญกับการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนมากขึ้น โดยพยายามลด “สิ่งกีดขวางทางสังคม (Social Barriers)” นั้นเอง (Otake May 2 2016, 1)

ในปี ค.ศ. 2016 ประเทศญี่ปุ่นมีประชากรที่ได้รับบัตรคนพิการจำนวนกว่า 7 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 6 จากจำนวนประชากรทั้งหมด 127 ล้านคน ซึ่งผู้ที่มีบัตรคนพิการเท่านั้นจึงจะได้รับสิทธิสำหรับคนพิการและสวัสดิการพิเศษจากภาครัฐ ทั้งนี้ ในประเทศญี่ปุ่นคนพิการ หมายถึง บุคคลที่ใช้ชีวิตประจำวันในสังคมได้อย่างจำกัดมากเป็นเวลานานเนื่องจากความบกพร่องทางร่างกาย ภาวะบกพร่องทางสติปัญญา หรือความผิดปกติทางจิตคนพิการในประเทศญี่ปุ่นจึงแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้ (Martell 2015, 3; National Institute of Population and Social Security Research 2014, 1; Otake August 27 2006, 1)

1) บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จำนวน 3,663,000 คน ประกอบด้วยบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็นประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายทั้งหมด บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินประมาณร้อยละ 12 บุคคลที่มีความบกพร่องทางแขนขาประมาณร้อยละ 57 และบุคคลที่มีปัญหาเกี่ยวกับอวัยวะภายในประมาณร้อยละ 21

2) บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา จำนวน 547,000 คน

3) บุคคลที่ป่วยทางจิต จำนวน 3,233,000 คน

การประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารประเทศและผู้กำหนดนโยบายในประเทศญี่ปุ่นพยายามสร้างข้อปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือและบริการสำหรับคนพิการได้ร่วมกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลเหล่านั้นผ่านการฟื้นฟู การให้โอกาสที่เท่าเทียม การใช้ชีวิตเหมือนคนทั่วไป และการได้มีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มที่ (Okuno 1998, 2) แต่ในความเป็นจริง ชีวิตของคนพิการได้รับผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ รอบตัวมากกว่าที่ระบุไว้ในกฎหมายเหล่านั้น ดังที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

2.3 สถานการณ์จริงของคนพิการในประเทศไทย

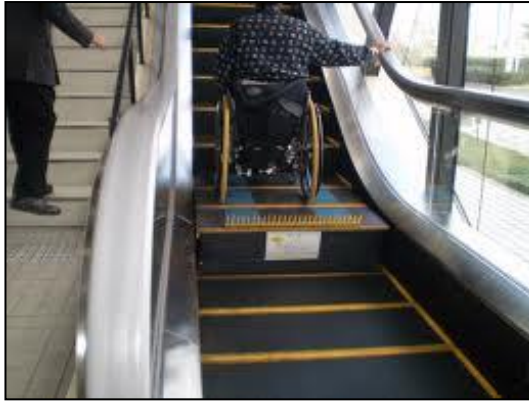
การเดินทางในกรุงโตเกียว (Tokyo) และเมืองต่าง ๆ เช่น นาโงย่า (Nagoya) ชิซึโอกะ (Shizuoka) และ เกียวโต (Kyoto) ทำให้ผู้เขียนได้เห็นสิ่งก่อสร้างที่เอื้อสำหรับผู้พิการและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก (Assistive Technology หรือ AT) มากมาย เช่น ทางเดินเท้าที่มีปุ่มสัมผัสบนพื้น รวากันระหว่างทางเดินเท้าและถนน (ภาพที่ 2) ลิฟต์ในอาคารที่มีอักษรเบรลล์และเสียงบรรยาย อักษรเบรลล์บอกตำแหน่งที่นั่งในรถไฟ (ภาพที่ 3) หรืออักษรเบรลล์บอกตำแหน่งสิ่งของเครื่องใช้ในห้องน้ำสำหรับคนที่มีความบกพร่องทางการเห็น และยังมีขอบทางเดินเท้าที่เป็นทางลาด สถานีรถไฟใต้ดินที่มีลิฟต์ บันไดเลื่อนรูปแบบต่าง ๆ (ภาพที่ 4) และห้องน้ำที่มีพื้นที่กว้างขวางและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการ รถประจำทางที่ลดระดับความสูงจนพื้นรถเท่ากับพื้นถนนสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายและผู้ที่ใช้รถเข็น เป็นต้น (Brasor April 16 2016, 1; Fries 2017, 1; Otake August 27 2006, 1) นอกจาก AT แล้ว ผู้เขียนยังได้พบเห็นสภาพแวดล้อมที่ใช้การออกแบบที่เป็นสากล (Universal Design หรือ UD) ที่เป็นประโยชน์สำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยินและคนทั่วไป เช่น เสียงประกาศบนรถไฟและบนขานขาลาที่มาพร้อมกับตัวหนังสือบนป้ายไฟ (ภาพที่ 5) ทำให้ผู้โดยสารเกือบทุกคนสามารถรับรู้เนื้อหาจากการอ่านและ/หรือการฟังได้ เป็นต้น

ภาพที่ 2 รวากันทางเดินเท้าเพื่อความปลอดภัยของคนตาบอด

ภาพที่ 3 อักษรเบรลล์บนราวจับ หน้าบันไดทางขึ้นลงในรถไฟฟ้าหัวกระสุนชินกันเซ็น
เพื่อบอกตำแหน่งที่นั่ง

ภาพที่ 4 บันไดเลื่อนสำหรับรถเข็น ปรับจากบันไดเลื่อนธรรมดา
ที่มา www.japan-accessible.com/transport/train/escalator/01.jpg

รูป 5 ตัวหนังสือบนป้ายไฟ ในสถานีรถไฟ
ที่มา <http://blue-works.com/jprail/wp-content/uploads/2015/10/2015-spring-japan-trip-972-600x450.jpg>

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนพบว่าสิ่งที่น่าสนใจกว่าสิ่งก่อสร้างและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก คือ “คน” คำถามที่ว่า “คนพิการอยู่ที่ไหน” ผุดขึ้นขณะที่ผู้เขียนเดินอยู่บนท้องถนน โดยสารรถประจำทางสาธารณะ ชื้อของในห้างสรรพสินค้า และรับประทานอาหารในร้านอาหาร คนพิการที่ผู้เขียนได้พบเห็นประมาณร้อยละ 90 เป็นชาวต่างชาติ ทำให้ผู้เขียนแทบไม่มีโอกาสได้พบเห็นชาวญี่ปุ่นที่มีความบกพร่องเลย ถ้าความพยายามของภาครัฐประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจ เราควรได้เห็นคนพิการใช้ชีวิตร่วมกับคนทั่วไปในสถานที่ต่าง ๆ มากกว่านี้ นอกจากนี้ บางครั้งผู้เขียนยังได้พบเห็นชาวญี่ปุ่นที่เคลื่อนไหวด้วยความยากลำบาก เช่น ชายสูงอายุ รูปร่างเล็ก กำลังเดินอย่างช้า ๆ และไม่มั่นคงในสถานีรถไฟใต้ดินมิโนวะ¹ ชายชราผู้นี้น่าจะได้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการที่มีอยู่ เช่น บันไดเลื่อนในสถานีที่ติดตั้งเพิ่มเติมสำหรับผู้พิการ แต่ชายชราผู้นี้กลับไม่ติดต่อเจ้าหน้าที่เพื่อขอใช้บันไดเลื่อนนั้น อีกทั้งเจ้าหน้าที่ประจำขบวนขบวนและเจ้าหน้าที่ประจำประตูทางเข้าสถานีก็ไม่ได้ให้ความสนใจเมื่อชายชรากำลังขึ้นบันไดอย่างช้า ๆ ด้วยความยากลำบาก เหตุการณ์เช่นนี้แตกต่างจากสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา กล่าวคือ เมื่อชาวอเมริกันทราบว่ามีสิทธิที่จะได้รับความสะดวกสบายหรือมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น คนเหล่านั้นจะไม่รอที่จะใช้ประโยชน์จากสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่ให้มากที่สุด ตัวอย่างเหตุการณ์และความสงสัยทำให้ผู้เขียนค้นคว้าหาคำตอบจากสื่อต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งมุมมองของคนพิการชาวญี่ปุ่นและชาวต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่น รวมถึงนักเรียกร้องสิทธิและผู้เกี่ยวข้องกับคนพิการในประเทศญี่ปุ่นด้วย

¹ สถานีรถไฟใต้ดินมิโนวะ (Minowa Subway Station) ในกรุงโตเกียวเป็นสถานีที่มีสภาพค่อนข้างเก่า ไม่มีลิฟต์สำหรับผู้โดยสาร เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีเป็นการติดตั้งเพิ่มเติมในภายหลัง เช่น บันไดเลื่อนสำหรับผู้พิการขึ้นที่ประกอบด้วยราวเหล็ก 2 อันวางขนานไปกับราวบันได และใช้มอเตอร์บังคับขับเคลื่อนที่เป็นพื้นสำหรับวางรถเข็นให้ขึ้นหรือลงตามความต้องการ เมื่อไม่มีผู้ให้บริการ บันไดเลื่อนสำหรับผู้พิการขึ้นนี้จะถูกปิดไว้

ในประเทศสหรัฐอเมริกา เป้าหมายในการถ่ายโอนคนพิการจากวัยเรียนสู่ผู้ใหญ่ มักเน้นปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การดำรงชีวิตอิสระ (Independent Living) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการใช้ชีวิตด้วยตนเอง หรือหากต้องการความช่วยเหลือจากคนรอบข้าง ในบางเรื่อง บุคคลนั้นก็สามารถตัดสินใจได้ว่า ตนจะขอความช่วยเหลือจากใคร ขออย่างไร และขอเมื่อไร เป็นต้น 2) การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ครอบคลุมตั้งแต่การเรียนในระบบการศึกษาที่เป็นทางการ เช่น การเรียนในโรงเรียนจนถึงการเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงการหาความรู้เพิ่มเติมจากหลักสูตรอบรมระยะสั้น การศึกษาในเรื่องที่ตนสนใจผ่านการอ่านหนังสือ ดูวิดีโอ หรือค้นคว้าในเว็บไซต์เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ หรือแม้กระทั่งการเรียนรู้ระหว่างปฏิบัติงานจากเพื่อนร่วมงานหรือหัวหน้างาน เป็นต้น และ 3) การมีงานทำ (Employment) หมายถึง การที่คนพิการสามารถหางาน สมัครงาน รักษางานที่ทำไว้ได้ และมีรายได้เลี้ยงตนเอง การทำงานทำให้บุคคลนั้นพึ่งพาผู้อื่นน้อยลง โดยเฉพาะเรื่องการเงิน แต่ประโยชน์ของการทำงานไม่ใช่เพียงด้านรายได้เท่านั้น คนพิการที่มีโอกาสได้ทำงานร่วมกับบุคคลทั่วไปย่อมได้เรียนรู้จากการสอนงานของหัวหน้างานและการให้คำแนะนำของเพื่อนร่วมงาน รวมถึงได้เรียนรู้ผ่านการเลียนแบบพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของคนทั่วไปในที่ทำงาน มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและไม่โดดเดี่ยว ได้พัฒนาความรับผิดชอบ อีกทั้งยังเกิดความภาคภูมิใจในตนเองและความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง (Self-Esteem) ด้วย ครูการศึกษาพิเศษในสหรัฐอเมริกาจึงมีหน้าที่เตรียมตัวนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษใน 3 ด้านดังกล่าวเพื่อให้เด็กนักเรียนมีโอกาสประสบความสำเร็จและมีชีวิตที่ดีในอนาคต (Illinois Department of Human Services 2017, 1; Test, Aspel, & Everson 2006, 51) ดังนั้น ผู้เขียนจึงจะนำเสนอสถานการณ์จริงของคนพิการในประเทศไทยในด้าน การดำรงชีวิตอิสระ การศึกษา และการทำงาน จากนั้นจึงวิเคราะห์เจตคติของผู้คนในสังคมที่สะท้อนจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 การดำรงชีวิตอิสระ

ถึงแม้ในช่วงแรก กฎหมายว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติสำหรับคนพิการจะเป็นเรื่องน่าตื่นเต้นสำหรับบุคคลที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อเวลาผ่านไป คนในสังคมเริ่มเห็นจุดอ่อนของกฎหมายฉบับดังกล่าว ประเด็นที่ถูกริพากษ์วิจารณ์มากที่สุดน่าจะเป็นเรื่องความชัดเจนของคำที่ใช้ เช่น คำว่า “การเลือกปฏิบัติ” หมายถึงอะไร และการปรับเปลี่ยนเพียงใดจึงจะ “สมเหตุสมผล” ตัวอย่างเช่น หากพนักงานตาบอดขอให้นายจ้างจัดหาเอกสารที่เป็นอักษรเบรลล์ให้ แต่นายจ้างเห็นว่าการทำงานเอกสารเบรลล์มีค่าใช้จ่ายสูง จึงมอบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ให้ล่วงหน้า เพื่อให้พนักงานคนนั้นได้ “ฟัง” เอกสารดังกล่าวโดยใช้โปรแกรมอ่านหน้าจอในเครื่องคอมพิวเตอร์ (เช่น Screen Reader หรือ Text-to-Speech) ข้อเสนอของนายจ้างถือว่าสมเหตุสมผลหรือไม่ หรือกรณีของหญิงสาวคนหนึ่งที่มีอาการอยู่ในกรุงโตเกียว มีความบกพร่องทางร่างกายและใช้รถเข็น ในเช้าวันทำงาน เธอต้องเดินทางด้วยรถไฟ Japan Railway (JR) จากสถานีชินจูกุ (Shinjuku Station) ไปยังสถานีอิเคบูคุโระ (Ikebukuro Station) ซึ่งอยู่ห่างไปเพียงไม่กี่สถานี แต่เธอมักต้องรอที่สถานีชินจูกุประมาณ 30 นาที เพราะเจ้าหน้าที่ยังไม่พร้อมที่จะนำแผงทางลาดมาวางพาดระหว่างขบวนขาลาและขึ้นรถไฟ แล้วเธอก็ขึ้นไปยังรถไฟตู้ที่มีพื้นที่สำหรับรถเข็น (ภาพที่ 6) แต่เมื่อเจ้าหน้าที่ที่สถานีชินจูกุพร้อมแล้ว เธอยังต้องรอต่อไปเพราะเจ้าหน้าที่ที่สถานีปลายทางยังไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่เธอได้ เธอจึงนั่งมองรถไฟวิ่งผ่านไปหลายขบวน ในที่สุด เธอต้องใช้เวลากว่า 1 ชั่วโมง 20 นาทีในการเดินทางจากที่พักถึงที่ทำงาน ทั้ง ๆ ที่คนทั่วไปน่าจะใช้เวลาไม่ถึง 30 นาที ในสถานการณ์เช่นนี้ การนั่งมองรถไฟผ่านไปหลายขบวนถือว่าสมเหตุสมผลหรือไม่ (Brasor April 16 2016, 3)

ภาพที่ 6 การอำนวยความสะดวกของเจ้าหน้าที่ประจำขบวนขบวน

ที่มา https://ichef.bbci.co.uk/news/660/cpsprodpb/177D9/production/_85371269_thinkstockphotos-475032546.jpg

ภาพที่ 7 นายอิโรทาตะ โอโตะทาเกะ
ที่มา www.japantimes.co.jp/wp-content/uploads/2016/04/p18-schreiber-ototake-a-20160403.jpg

หากมองในแง่ดี ความยืดหยุ่นของกฎหมาย ทำให้หน่วยงานและบุคคลที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนพิการแต่ยังไม่พร้อมจะอำนวยความสะดวกเต็มรูปแบบได้มีทางออกเล็ก ๆ ไว้บ้าง ดังเช่นเหตุการณ์ที่นายอิโรทาตะ โอโตะทาเกะ (Hirotda Ototake) หนุ่มวัยกลางคนที่ไม่มีแขนและขา นักเขียนหนังสือขายดีเรื่อง *ไม่มีใครห่วย* (No One's Perfect; ภาพที่ 7) ต้องการใช้บริการที่ร้านอาหารหรูที่ตั้งอยู่บนชั้นสองของอาคารแห่งหนึ่งในย่านกินซ่า (Ginza) แต่ร้านอาหารแห่งนั้นปฏิเสธที่จะให้บริการเพราะลิฟต์ในอาคารดังกล่าวไม่จอดที่ชั้นสอง รถเข็นจึงขึ้นไปยังร้านอาหารแห่งนั้นไม่ได้ นายโอโตะทาเกะจึงให้พนักงานของร้านอุ้มตนขึ้นไปยังร้านอาหาร ดังนั้น การที่กฎหมายไม่ได้

ระบุให้ชัดเจนอาจทำให้หน่วยงาน ห้างร้าน หรือบุคคลใช้ความยืดหยุ่นดังกล่าวเป็นข้ออ้างในการปฏิเสธคนพิการ เช่น เจ้าของร้านอาหารอาจอ้างว่าการออกแบบอาคารเป็นความรับผิดชอบของเจ้าของตึก ไม่ใช่ความรับผิดชอบของตน (Brasor April 16 2016, 2; Otake May 2 2016, 2) ดังนั้น ภาครัฐจึงต้องมีจุดยืนที่ชัดเจนว่า วัตถุประสงค์ของกฎหมายและความตั้งใจของภาครัฐ คือ เพื่อช่วยคนพิการ หรือ เพื่อเปิดช่องให้คนที่ไม่พร้อมจะอำนวยความสะดวกมีทางออกกันแน่

นอกจากความไม่ชัดเจนของกฎหมายแล้ว นักวิชาการยังเห็นว่า การที่กฎหมายเกี่ยวกับคนพิการไม่เกิดผลลัพธ์ดังที่ควรจะเป็น อาจเป็นเพราะความหมายของคำบางคำในภาษาญี่ปุ่นไม่ตรงกับความหมายในภาษาอื่น ตัวอย่างเช่น ใน *พระราชบัญญัติเกี่ยวกับชาวอเมริกันที่มีความพิการ (The Americans with Disabilities Act หรือ ADA)* ในประเทศสหรัฐอเมริกา คำว่า “เท่าเทียม (Equality)” หมายถึง การที่คนพิการได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษเพื่อให้เขามีโอกาสประสบความสำเร็จเท่ากับคนอื่น ในขณะที่วัฒนธรรมญี่ปุ่นมองว่า ความเท่าเทียม หมายถึง การที่ทุกคนเริ่มจากจุดเดียวกัน ไม่มีใครได้อภิสิทธิ์ในสถานการณ์นั้น ๆ ทุกคนจึงต้องใช้ความพยายามเพื่อไปถึงความสำเร็จ (Brasor April 16 2016, 2) และนี่อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ชายชราเดินขึ้นบันไดที่สถานีรถไฟใต้ดินมิโนวะโดยไม่ร้องขอความช่วยเหลือและเจ้าหน้าที่ประจำสถานีก็ไม่คิดจะเสนอความช่วยเหลือให้แก่ชายชราคนนั้น

นอกจากนี้ การบังคับใช้กฎหมายในประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกาก็แตกต่างกัน นั่นคือ เมื่อหน่วยงานบางแห่งในประเทศสหรัฐอเมริกาไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของ ADA คนพิการที่ไม่ได้รับความช่วยเหลือตามสิทธิของตนก็สามารถฟ้องร้องและชนะคดีความกันมาแล้วหลายราย ทำให้สังคมอเมริกันมีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยสำหรับคนพิการมากขึ้นเรื่อย ๆ แต่วิธีปฏิบัติในประเทศญี่ปุ่นไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะกฎหมายในประเทศญี่ปุ่นมักกล่าวถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานในท้องถิ่นนำไปปรับใช้ในพื้นที่ของตน

แต่การที่หน่วยงานแต่ละแห่งนำหลักการนั้นไปใช้ไม่เหมือนกัน ทำให้วิธีการเหล่านั้นไม่มีพลังอย่างที่ควรจะเป็น ยิ่งไปกว่านั้น การที่วัฒนธรรมในประเทศญี่ปุ่นไม่นิยมการเรียกร้องสิทธิอย่างรุนแรงดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้กฎหมายไม่สัมฤทธิ์ผลดังที่ผู้ออกกฎหมายตั้งใจไว้ (Brasor April 16 2016, 2) เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาอาจช่วยอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดคนพิการในประเทศไทยจึงยังไม่สามารถใช้ชีวิตอิสระได้อย่างแท้จริง

2.3.2 การศึกษา

นายโคจิ โอนูเอะ (Koji Onoue) ชายที่มีภาวะสมองพิการ (Cerebral Palsy หรือ CP) จึงต้องใช้ชีวิตอยู่บนรถเข็น ปัจจุบันปฏิบัติหน้าที่เป็นเลขานุการขององค์กร DPI-Japan เล่าให้ฟังว่า เมื่อ 40 ปีก่อน ขณะที่เขายังเป็นเด็ก น่าจะกล่าวได้ว่าไม่มีเด็กพิการคนใดได้เข้าเรียนในโรงเรียนปกติ พ่อและแม่พยายามให้เขาได้เรียนในโรงเรียนใกล้บ้านในกรุงโอซาก้า (Osaka) แต่เขาก็ได้รับคำปฏิเสธเรื่อยมา อย่างไรก็ตาม โรงเรียนแห่งนั้นยอมรับเขาเข้าเรียนเมื่อพ่อแม่พาเขากลับไปสมัครเรียนเป็นครั้งที่ 4 แต่โรงเรียนก็บังคับให้เขาลงชื่อในเอกสารรับรองว่า “...จะไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ครูและเพื่อนร่วมชั้น และจะไม่ร้องขอให้โรงเรียนสร้างราวบันได” เขารำลึกความหลังให้ฟังว่า ห้องดนตรีและห้องพลศึกษาอยู่ห่างจากห้องเรียนมาก เขาจึงเข้าเรียนในวิชาดนตรีและวิชาพลศึกษาสายทุกครั้ง หลายครั้งที่เพื่อนร่วมห้องสังเกตเห็นว่าเขายังไม่มา เพื่อนจะวิ่งมาตามและแบกเขาใส่หลังไปยังห้องเรียนนั้น ๆ ถึงแม้เขาจะปฏิเสธเพราะเอกสารที่โรงเรียนให้เซ็นชื่อระบุไว้ว่าเขาต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้เพื่อน แต่เพื่อนก็ยืนยันว่า “เราเป็นเพื่อนกัน” เขาเล่าว่าคำพูดแค่นี้มีความสำคัญกับชีวิตของเด็กอย่างเขามากเพียงใด (Otake August 27 2006, 4)

กฎหมายด้านการศึกษาในโรงเรียน (ฉบับปรับปรุงปี ค.ศ. 2007) ยุบรวมโรงเรียนเฉพาะความพิการ 3 ประเภทให้เป็นโรงเรียนการศึกษาพิเศษ (Special Needs Schools) ซึ่งเน้นสอนเรื่องการใช้ชีวิตประจำวันและการดำรงชีวิตอิสระ โรงเรียนการศึกษาพิเศษเป็น

สถานศึกษาที่รวมเด็กพิการทุกประเภท ตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ไว้ในโรงเรียนเดียวกัน โดยแบ่งชั้นตามอายุมากกว่าการแบ่งตามความสามารถในการเรียนรู้ของเด็ก การแบ่งตามอายุเพียงอย่างเดียวทำให้แต่ละห้องมีเด็กที่มีภาวะบกพร่องต่างกัน ความชอบ ปัญหา ความสามารถในด้านต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ครูจึงมักมีปัญหาในการจัดการ ชั้นเรียนและดึงความสนใจของผู้เรียนมาที่เรื่องที่ตนกำลังสอน ส่งผลให้บางห้องเรียนต้องมีครูถึง 3-4 คน หรือมากกว่านั้น ครูในโรงเรียนการศึกษาพิเศษจึงมีจำนวนมากกว่าครูในโรงเรียนทั่วไปหลายเท่า นอกจากนี้ โรงเรียนการศึกษาพิเศษไม่มีหลักสูตรตายตัว ครูผู้สอนจึงต้องสร้างหลักสูตรของตัวเองโดยใช้ประสบการณ์และการคาดคะเนว่าควรสอนเรื่องอะไรและควรสอนแค่ไหน จึงจะเหมาะสมกับระดับความสามารถของนักเรียน อีกทั้งยังต้องสามารถดึงดูดความสนใจและเป็นประโยชน์กับผู้เรียนอย่างแท้จริง (Carrigan 2015, 1; National Institute for Educational Policy Research 2012, 1)

ถึงแม้ภาครัฐจะมีนโยบายให้เด็กพิการได้เรียนในห้องเรียนพิเศษของโรงเรียนปกติ เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติพื้นฐานสำหรับคนพิการ (ฉบับปรับปรุง ค.ศ. 2011; Basic Act for Persons with Disabilities Revised 2011, 1; National Institute for Educational Policy Research 2012, 1) ที่ต้องการให้เด็กปกติและเด็กพิการได้เรียนรู้ด้วยกันให้มากที่สุด แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ห้องเรียนพิเศษก็ถือเป็นการจัดการศึกษาที่แบ่งแยกเด็กพิการออกจากเด็กปกติด้วย เมื่อเปรียบเทียบผลลัพธ์ของห้องเรียนทั้งสองประเภท พบว่า เด็กที่ได้เรียนในห้องเรียนปกติใช้เวลาประสบความสำเร็จในการเรียนมากกว่าเด็กในห้องเรียนพิเศษหรือในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ (Kings February 11, 2015, 1) ห้องเรียนพิเศษและโรงเรียนการศึกษาพิเศษในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีจำนวนลดลงอย่างมาก และบุคคลที่มีความบกพร่องรุนแรงเริ่มเข้าเรียนในโรงเรียนทั่วไปมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อหันกลับมามองห้องเรียนพิเศษและโรงเรียนการศึกษาพิเศษในประเทศญี่ปุ่นที่เต็มไปด้วยเด็กบกพร่องทางร่างกาย บกพร่องทางการเห็น หรือบกพร่อง

ทางการไต้หวันที่มีระดับสติปัญญาปกติ รวมถึงเด็กที่เรียนรู้ช้ากว่าเด็กทั่วไป เช่น เด็ก ดาวน์ซินโดรม หรือเด็กออทิสติกที่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ (Students with High-Functioning Autism) ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่ได้มีปัญหารุนแรงจนครูไม่สามารถจัดการได้ การที่เด็กเหล่านี้ต้องอยู่ในห้องเรียนพิเศษหรือโรงเรียนการศึกษาพิเศษทำให้ผู้เขียนเกิดความสงสัยว่าเพราะเหตุใด เด็กที่ไม่ต้องการความช่วยเหลือมากนักจึงไม่สามารถเรียนในห้องเรียนปกติในโรงเรียนทั่วไปได้ นักวิชาการบางคนให้ความเห็นว่า ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะเนื้อหาและวิธีการสอนในโรงเรียนทั่วไปไม่เหมาะสมหรือเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กเหล่านี้ หรืออาจเป็นเพราะครูในโรงเรียนปกติไม่สามารถจัดการนักเรียนเหล่านี้ได้ (Carrigan 2015, 1; Yumiko & Hiroki 2017, 1)

หากเปรียบเทียบกับสถานการณ์ด้านการศึกษาในประเทศไทยญี่ปุ่นก่อนปี ค.ศ. 2006 ที่กระทรวงศึกษาธิการยืนยันว่าเด็กพิการต้องได้รับการศึกษาในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ อันเป็นเหตุให้เด็กเหล่านี้ไม่มีโอกาสได้เรียนและใช้ชีวิตในชุมชนของตนร่วมกับเด็กทั่วไป ผู้อ่านคงเห็นด้วยว่าระบบการศึกษาพิเศษและระบบการช่วยเหลือคนพิการในประเทศไทยญี่ปุ่นพัฒนาขึ้นอย่างมาก เพราะกฎหมายและแนวทางของรัฐบาลที่เอื้อต่อการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน รวมถึงการจัดเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการให้มากขึ้น (Otake August 27 2006, 1) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโดยใช้แนวคิด “หลักการการทำให้เป็นปกติ (Normalization Principle)”¹ และ “การได้แสดงบทบาทที่มีคุณค่าในสังคม

¹ การที่คนพิการมีโอกาสใช้ชีวิตเหมือนคนปกติ เช่น ได้ทำกิจวัตรประจำวันเหมือนคนทั่วไป ได้เข้าร่วมในสถานที่และกิจกรรมของคนปกติในชุมชน ได้รับประสบการณ์สมวัย มีสิทธิเลือกและทำตามความฝันของตน เป็นต้น จะทำให้บุคคลเหล่านั้นมีประสบการณ์หลากหลายมากขึ้น พัฒนาขึ้น และถูกตีตราจากคนรอบข้างน้อยลง (Nirje 1969, 179)

(Social Role Valorization)”¹ ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในประเทศตะวันตกแล้ว ผู้เขียนเห็นว่า กฎหมาย นโยบาย และการปฏิบัติบางส่วนในประเทศญี่ปุ่นควรจะพัฒนาได้มากกว่านี้ เช่น การเปิดโอกาสให้เด็กพิการได้เรียนรวมอย่างแท้จริง เป็นต้น

การที่เด็กเหล่านี้จะสามารถอยู่ในระบบเรียนรวมได้ ปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก คือ ครู นั่นเอง ครูประจำชั้น ครูประจำวิชา และบุคลากรในโรงเรียนทั่วไปต้องมีความรู้ ด้านการสอนและการช่วยเหลือนักเรียนพิการ เด็กเหล่านี้จึงจะมีโอกาสได้เรียนรวมอย่างแท้จริง แต่ในระบบการศึกษาในประเทศญี่ปุ่น ครูที่จบการศึกษาด้านการสอนระดับ ประถมศึกษาหรือระดับมัธยมศึกษาสามารถสอนเด็กพิการในโรงเรียนทั่วไปได้ โดยไม่ต้อง มีวุฒิหรือประกาศนียบัตรเพิ่มเติมด้านการศึกษาพิเศษเลย ซึ่งอาจเป็นเพราะเหตุนี้ ครูใน โรงเรียนปกติจึงไม่สามารถ “รับมือ” กับเด็กพิการได้ ถึงแม้เด็กคนนั้นจะต้องการความช่วยเหลือ ไม่มากก็ตาม นอกจากนี้ ครูในโรงเรียนทั่วไปบางคนอาจถูกมอบหมายให้สอนนักเรียนพิการ แต่เมื่อไม่เข้าใจลักษณะของนักเรียนเหล่านี้ ครูคนนั้นย่อมไม่สามารถจัดการศึกษาที่เหมาะสม สำหรับนักเรียนได้ นักวิชาการส่วนหนึ่งจึงเสนอให้หลักสูตรครุศาสตร/ศึกษาศาสตร์ใน ประเทศญี่ปุ่นเตรียมความพร้อมของครูในอนาคตมากกว่านี้ นอกจากนี้ รัฐและเอกชน ยังควรจัดทำหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครูด้านการศึกษาพิเศษให้แก่ครูผู้สอนใน โรงเรียนทั่วไปด้วย (Yumiko & Hiroki 2017, 60)

¹ นอกจากการใช้ชีวิตเหมือนคนปกติแล้ว การที่คนพิการได้แสดงบทบาทที่มีคุณค่าในสังคม เช่น การได้ รับมิตรชอบในงานใดงานหนึ่ง การได้เป็นผู้ให้แทนการเป็นผู้รับฝ่ายเดียว การเป็นผู้เสียภาษี จะทำให้ บุคคลนั้นเกิดความภาคภูมิใจ รู้สึกมีศักดิ์ศรี และใช้ความพยายามในการพัฒนาตนให้มีความสามารถ ยิ่งขึ้นไป (Wolfensberger 1983, 234)

สำหรับครูผู้สอนในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ กฎหมายเกี่ยวกับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ระบุว่า ครูในโรงเรียนการศึกษาพิเศษต้องมี 1) ประกาศนียบัตรที่สอดคล้องกับระดับที่ตนจะสอน เช่น ประกาศนียบัตรครูระดับอนุบาล ระดับประถมศึกษา หรือระดับมัธยมศึกษา และ 2) ประกาศนียบัตรวิชาชีพครูในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ ซึ่งครูสามารถเลือกเข้ารับการอบรมได้ที่มหาวิทยาลัยและวิทยาลัย 118 แห่งที่เปิดหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครูในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ แต่สถาบันอุดมศึกษาจำนวน 118 แห่งนั้นยังถือว่าน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนสถาบันระดับอุดมศึกษาทั้งหมด 1,100 แห่งทั่วประเทศ (National Institute for Educational Policy Research 2012, 1) ทำให้เห็นว่า หน่วยงานในประเทศไทย ญี่ปุ่นที่ทำหน้าที่ให้ความรู้ด้านการการศึกษาพิเศษยังมีจำนวนน้อย ทำให้ครูในโรงเรียนทั่วไป และครูที่ต้องการเป็นครูการศึกษาพิเศษที่ดีและมีความสามารถยิ่งน้อยลงไปอีก

จากการดูงานที่โรงเรียนอนุบาลหลายแห่งในประเทศไทยญี่ปุ่นเมื่อปี ค.ศ. 2015 ผู้เขียนเห็นว่า ห้องเรียนบางห้องมีเด็กที่ต้องให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาเป็นพิเศษ เช่น เด็กออทิสติก เด็กบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเล็กน้อย เป็นต้น ซึ่งครูประจำชั้นอาจไม่ทราบว่าเด็กต้องได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษ หรืออาจทราบแต่เห็นว่าเด็กไม่ได้มีปัญหามากนัก จึงอนุญาตให้อยู่ในห้องเรียนปกติได้ อย่างไรก็ตาม จากการสังเกตระหว่างที่ครูสอน ผู้เขียนเห็นว่าครูบางคนจัดการชั้นเรียนได้ดี นักเรียนเหล่านี้จึงสามารถเรียนรวมกับเพื่อนได้ แต่ครูบางห้องไม่สามารถจัดการได้ เด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษบางคนจึงถูกทิ้งให้เล่นของเล่นหรือเดินไปมาอยู่หลังห้องขณะที่เพื่อนทำกิจกรรมวงกลมอยู่หน้าห้อง เป็นต้น สาเหตุที่เด็กอนุบาลที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษสามารถอยู่ในห้องเรียนรวมได้ อาจเป็นเพราะหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยในประเทศไทยญี่ปุ่นไม่เน้นเนื้อหาวิชาการมากนัก นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนบางแห่งที่จัดการเรียนการสอนโดยใช้แนวคิดวอลดอร์ฟ-สไตน์เนอร์ (Waldorf-Steiner) ที่เน้นการเรียนรู้จากศิลปะ เพื่อทำความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาติรอบตัว หรือแนวคิดมอนเตสซอรี (Montessori) ที่เรียนรู้ด้วยการใช้ประสาท

สัมผัสทั้งห้า และสภาพแวดล้อมและการจัดการเรียนการสอนที่เรียนรู้ผ่านการลงมือทำ ระบบการเรียนการสอนเช่นนี้เหมาะสำหรับการเรียนรู้ของเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษเหล่านี้ จึงไม่น่าแปลกใจที่ครูใหญ่ของ *โรงเรียนมอนเตสซอรีแห่งกรุงโตเกียว* (Montessori School of Tokyo) เล่าว่า โรงเรียนของตนสามารถรับเด็กอัจฉริยะ เด็กแอสเพอร์เกอร์ และเด็กดาวน์ซินโดรมได้ด้วย (Kawano 2016, 1)

โรงเรียนเอกชนในกรุงโตเกียว ชื่อว่า *โรงเรียนมุซาชิโนะ ฮิกาชิ กัคคูเอ็น* (Musashino Higashi Gakuen หรือ MHG) เป็นโรงเรียนเรียนรวมระหว่างเด็กทั่วไปจำนวน 1,612 คนและเด็กที่มีภาวะออทิสติก 468 คน (สถิติในปี ค.ศ. 2016) โรงเรียนในเครือ MHG ประกอบด้วย โรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น และ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเฉพาะเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ซึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเฉพาะเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมของนักเรียนเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ ผู้บริหารโรงเรียนเล่าว่า ในแต่ละปี ผู้ปกครองจำนวนมากพาเด็กออทิสติกมาอ่อนนุชขอเข้าเรียนในโรงเรียนอนุบาล MHG และเมื่อนักเรียนเหล่านั้นเรียนจบระดับอนุบาลและกลับไปยังโรงเรียนในชุมชนของตน ปัญหาที่เกิดจากภาวะออทิสติกก็กลับมาอีก พ่อแม่จึงต้องพาเด็กกลับมาเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียน MHG จุดแข็งของโปรแกรมสำหรับเด็กออทิสติกในโรงเรียนแห่งนี้คือ *โปรแกรมบำบัดชีวิตประจำวัน* (Daily Life Therapy) นอกจากนี้ โรงเรียนแห่งนี้ยังมีสาขาที่เมืองบอสตัน ประเทศสหรัฐอเมริกา ชื่อ *โรงเรียนบอสตัน ฮิกาชิ* (Boston Higashi School) อีกด้วย (Kawano 2016, 1; MHG 2017, 1) ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า หากการเรียนรวมเกิดขึ้นจริงในประเทศญี่ปุ่นและครูในโรงเรียนทั่วไปสามารถจัดการนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษเหล่านี้ได้บ้าง ผู้ปกครองจำนวนมากจากทั่วประเทศคงไม่ต้องพาลูกมาสมัครเรียนที่โรงเรียนแห่งนี้ดังที่ผู้บริหารโรงเรียนเล่าให้ฟัง

ประเทศญี่ปุ่นมีวิทยาลัยเทคโนโลยีชิบูยะ สำหรับนักศึกษาพิการมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1987 แล้ว ถึงแม้เวลาผ่านมา 30 ปี แต่มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในประเทศก็ยังไม่เปิดรับนักศึกษาพิการมากเท่าที่ควร ตัวอย่างเช่น สถิติในปี ค.ศ. 2014 มหาวิทยาลัยในประเทศญี่ปุ่นมีนักศึกษาพิการ ทั้งในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษา จำนวน 13,449 คน (ร้อยละ 0.42 จากจำนวนนักศึกษาทั้งหมด 3,213,518 คนทั่วประเทศ) ซึ่งถือว่าน้อยมาก ในขณะที่อัตราส่วนของนักศึกษาพิการในประเทศสหรัฐอเมริกาคิดเป็นร้อยละ 10.8 ของนักศึกษาทั่วประเทศ และในประเทศอังกฤษ ร้อยละ 9.8 ของนักศึกษาทั่วประเทศ เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า นักศึกษาพิการส่วนใหญ่ในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศญี่ปุ่นมีภาวะบกพร่องทางการเห็น ภาวะบกพร่องทางการได้ยิน และภาวะบกพร่องทางร่างกายและสุขภาพเท่านั้น อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่สถาบันอุดมศึกษาในประเทศญี่ปุ่นมีนักศึกษาพิการจำนวนน้อยมากอาจมาจากหลายปัจจัย เช่น ความช่วยเหลือในสถาบันอุดมศึกษาที่ยังมีน้อยและไม่ครอบคลุมกับความต้องการของแต่ละคน หรืออาจเป็นเพราะระบบการศึกษาในโรงเรียนไม่ได้เตรียมตัวนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสำหรับการเรียนในระดับอุดมศึกษา ทั้งในด้านหลักสูตรและวิธีการสอน เช่น การที่โรงเรียนให้ความสำคัญกับการคัดตัวอักษรญี่ปุ่นอย่างมาก อาจทำให้นักเรียนที่ทำไม่ได้ (ซึ่งอาจเกิดจากภาวะบกพร่อง) เกิดความท้อแท้และไม่คิดว่าตนจะสามารถเข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาได้ เป็นต้น นอกจากนี้ อาจเป็นเพราะเหตุผลทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ความพิการถือเป็นเรื่องน่าอาย ดังนั้น นักศึกษาส่วนหนึ่งอาจต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษแต่ไม่เปิดเผยตัวต่อมหาวิทยาลัยก็เป็นได้ (Cooper 2015, 1)

ศูนย์บริการสำหรับนักศึกษาพิการ (Disability Support and Services หรือศูนย์ DSS) ในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่เพิ่งเกิดขึ้นอย่างจริงจังเมื่อไม่นานมานี้ (Chuo University 2017, 1; Osaka University 2017, 1; Temple University 2017, 1) จึงไม่น่าแปลกใจที่บริการสำหรับนักศึกษาพิการจะไม่หลากหลายและยังไม่สามารถครอบคลุมความต้องการของนักศึกษาได้มากนัก วัตถุประสงค์หลักของการก่อตั้งศูนย์ DSS คือ เพื่อลดการเลือก

ปฏิบัติและปรับเปลี่ยนกิจกรรม สิ่งก่อสร้าง หรืออุปกรณ์เพื่อช่วยให้นักศึกษาสามารถเข้าถึงกิจกรรมต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัยได้ แต่เจ้าหน้าที่ศูนย์ DSS ในมหาวิทยาลัยบางแห่งให้ความเห็นว่า สถาบันของตนยังไม่มี การปรับเปลี่ยนเท่าที่ควร เช่น สัญญาณเตือนภัยฉุกเฉินยังคงใช้กริ่งและเสียงประกาศ ทำให้นักศึกษาและบุคลากรที่มีความบกพร่องทางการได้ยินไม่สามารถรับรู้อันตรายนั้นได้ ส่วนนักศึกษาและบุคลากรที่มีความบกพร่องทางการเห็นก็ไม่สามารถอ่านหนังสือและสื่อสิ่งพิมพ์ได้ อีกทั้งยังเดินทางจากห้องเรียนหนึ่งไปยังอีกห้องเรียนหนึ่งด้วยความยากลำบาก เป็นต้น หรือแม้กระทั่งการสอนในห้องเรียนที่ใช้การบรรยายเป็นหลักก็เป็นการเลือกปฏิบัติรูปแบบหนึ่งเช่นกัน (Mayumi October 2 2014, 1) นอกจากนี้ปัญหาเหล่านี้แล้ว หน่วยงานที่รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการควรตรวจสอบด้วยว่า หลังจากเรียนจบแล้ว บุคคลเหล่านี้มีความสามารถมากพอที่จะหาเลี้ยงชีพด้วยตนเองหรือไม่ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องมั่นใจว่าการศึกษาที่จัดให้นั้นเป็นประโยชน์ต่อชีวิตของบุคคลเหล่านั้นอย่างแท้จริง

2.3.3 การทำงาน

ภาครัฐพยายามส่งเสริมการทำงานของคนพิการ เห็นได้จากการจัดตั้ง ศูนย์พัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพสำหรับผู้พิการ ที่รัฐบาลส่วนกลางเป็นผู้จัดให้จำนวน 13 แห่ง และรัฐบาลท้องถิ่นระดับจังหวัดเป็นผู้จัดให้อีก 6 แห่ง (Disability Information Resources 2015a, 1) แต่นักวิชาการและผู้เกี่ยวข้องทั้งหลายวิจารณ์ว่า ประเทศญี่ปุ่นช่วยเหลือคนพิการในด้านการทำงานเหมือนเป็นการสงเคราะห์ ผู้เขียนจึงค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อหาคำตอบว่า สถานการณ์การจ้างงานคนพิการในประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างไร

โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเฉพาะเด็กที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษในเครือ MHG แสดงความภาคภูมิใจที่ศิษย์เก่าที่มีภาวะออทิสติกจำนวน 501 คน (คิดเป็นร้อยละ 53 จากนักเรียนทั้งหมด 941 คน) ได้ทำงานในหน่วยงาน บริษัทห้างร้านสำหรับคนทั่วไป

(ภาพที่ 8) ส่วนศิษย์เก่าที่มีภาวะออทิสติก 340 คน (ร้อยละ 36) ได้ทำงานในโรงงานในอาร์กซ์ และอีก 90 คน (ร้อยละ 10) ได้เข้าเรียนต่อในสถาบันอุดมศึกษา (MHG 2017, 1) เมื่อเปรียบเทียบสถิติดังกล่าวกับโรงเรียนการศึกษาพิเศษของรัฐที่รายงานไว้ ศิษย์เก่าที่จบจากโรงเรียนของตนกว่าครึ่งทำงานในศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการที่รัฐจัดให้ ซึ่งเป็นการสงเคราะห์จากรัฐรูปแบบหนึ่ง (Welfare-Like Employment; ภาพที่ 9) ทำให้พอสรุปได้ว่า โรงเรียนการศึกษาพิเศษอาจต้องปรับการเรียนการสอนของตนให้นักเรียนที่จบการศึกษาสามารถแข่งขันในตลาดการจ้างงานเสรีและหาเลี้ยงตัวเองได้ในระดับหนึ่ง เพื่อให้นักเรียนเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง

ถึงแม้การที่ภาครัฐจัดหางานในรูปแบบการสงเคราะห์ให้ไว้ก็ดีกว่าการปล่อยให้บุคคลเหล่านี้ไม่มีงานทำ แต่การส่งเสริมให้คนพิการได้ทำงานในหน่วยงาน บริษัทห้างร้านของคนทั่วไปโดยได้รับความช่วยเหลือ (Supported Employment) ย่อมดีกว่าการทำงานในศูนย์จ้างงานแบบสงเคราะห์ในหลายด้าน เช่น คนพิการคนหนึ่งเล่าว่าศูนย์จ้างงานของรัฐไม่ค่อยมีอะไรให้ทำ บางครั้งก็ให้ทำงานที่ไม่เป็นประโยชน์ (Mogul October 13 2016, 1) การทำงานในศูนย์ฯ ของรัฐได้เงินเดือนที่ต่ำกว่าค่าครองชีพ ทำให้คนพิการไม่สามารถใช้ชีวิตโดยอาศัยเงินเดือนนั้นได้ หรือการไม่ได้รับสวัสดิการ/การคุ้มครองสิทธิของพนักงานจากศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการ เป็นต้น นอกจากนี้ การทำงานในหน่วยงานของคนทั่วไปยังมีประโยชน์ที่คนภายนอกไม่สามารถเห็นได้ชัดเจน แต่บุคคลใกล้ชิดย่อมรู้สึกได้ เช่น การเรียนรู้จากการใช้ชีวิตร่วมกับคนทั่วไปในบริษัท ความรู้สึกภาคภูมิใจที่สามารถใช้ชีวิตได้เหมือนคนปกติ การมีเพื่อน การได้ใช้เวลาว่างกับคนอื่น เป็นต้น นอกจากนี้ ถึงแม้ศูนย์ฟื้นฟูอาชีพคนพิการของภาครัฐจะมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์เตรียมความพร้อมให้คนพิการได้เข้าสู่ตลาดแรงงานเสรีในอนาคต แต่ในความเป็นจริง คนพิการที่ทำงานในศูนย์ฯ จำนวนน้อยมากที่มีโอกาสได้พัฒนาไปทำงานในหน่วยงานภายนอก บุคคลที่ทำงานช่วยเหลือคนพิการในประเทศไทยปี 2561 จึงวิจารณ์ว่า นอกจากศูนย์ฯ เหล่านี้จะปิดโอกาสที่คนพิการจะได้ทำงานในบริษัททั่วไป และทำให้คนพิการไม่มีโอกาสได้แสดง

ศักยภาพในตลาดที่มีการแข่งขันเสรีแล้ว ศูนย์ฯ เหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจของภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่ส่งเสริมการมีงานทำของคนพิการในประเทศอีกด้วย (Otake August 27 2006, 1)

ภาพที่ 8 การทำงานในสถานที่ทำงานของคนทั่วไป

ที่มา www.japan.go.jp/tomodachi/2015/_src/7779249/img97812566035020396965.jpg

รูป 9 การทำงานในที่ทำงานที่รัฐจัดให้

ที่มา www.japantimes.co.jp/wp-content/uploads/2014/03/p3-crafts-b-20140322-870x535.jpg

ในขณะที่ประเทศอื่นตั้งโควตาการจ้างงานคนพิการไว้ประมาณร้อยละ 2-7 ของพนักงานทั้งหมดในบริษัทนั้น ๆ แต่กฎหมายส่งเสริมการจ้างงานสำหรับคนพิการในประเทศญี่ปุ่นกำหนดให้หน่วยงานของรัฐและเอกชนรับคนพิการเข้าทำงานเพียงร้อยละ 2.1 และร้อยละ 1.8 ตามลำดับ ซึ่งนับว่าต่ำกว่าประเทศอื่นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม ในเวลากว่า 30 ปีที่กฎหมายฉบับนี้ถูกบังคับใช้ ไม่มีปีใดเลยที่รัฐไปถึงเป้าหมายนั้นได้ เช่น เมื่อปี ค.ศ. 2005 กระทรวงสาธารณสุข แรงงาน และสวัสดิการ รายงานว่า บริษัทเอกชนเพียงร้อยละ 42.1 รับคนพิการเข้าทำงานตามโควตาที่กฎหมายกำหนด ส่วนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับรัฐร้อยละ 44.8 และรัฐบาลผู้บริหารประเทศและรัฐบาลท้องถิ่นร้อยละ 77.5 รับคนพิการเข้าทำงานตามโควตา ในปี ค.ศ. 2006 กระทรวงที่เกี่ยวข้องจึงร้องขอให้บริษัทห้างร้านจ้างงานคนพิการเพิ่ม โดยตั้งเป้าว่าการจ้างงานคนพิการในหน่วยงานเอกชนน่าจะขยับจากร้อยละ 42.1 เป็นร้อยละ 50 ในปี ค.ศ. 2008 (Otake August 27 2006, 1) แต่จากสถิติในปี ค.ศ. 2009 ภาครัฐรายงานว่ บริษัทเอกชนเพียงร้อยละ 45.5 ที่ทำได้ตามโควตา (Kudo 2010, 1) สถิติเช่นนี้ทำให้เกิดคำถามว่า คนในสังคมและเจ้าของธุรกิจส่วนใหญ่ยังไม่เชื่อว่าคนพิการสามารถเป็นพนักงานที่มีคุณค่าขององค์กรได้ใช่หรือไม่

การที่แนวทางของรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นไปโดยละมุนละม่อม เช่น ใช้ “การร้องขอ” แทนการสั่งหรือการบังคับที่มีความเด็ดขาดมากขึ้น หรือการเก็บ “เงินสมทบ” เท่าเดิม (50,000 เยน/เดือน/คน) โดยไม่คิดจะเพิ่มจำนวนเงิน อีกทั้งยังไม่มียกโทษเพื่อให้บริษัทห้างร้านตระหนักถึงเรื่องนี้มากขึ้น นักวิจารณ์บางคนมองว่าภาครัฐอาจไม่เห็นความสำคัญจึงไม่ใช้ความเด็ดขาดในเรื่องนี้ ในขณะที่เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการทำงานของคนพิการอธิบายว่า ภาครัฐต้องการสร้างรากฐานให้มั่นคงมากกว่าจะเดินอย่างรีบร้อน ซึ่งสื่อมวลชนบางส่วนก็เห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ (Kudo 2010) ในขณะเดียวกัน องค์กรอิสระกลับใช้วิธีการที่รุนแรงมากขึ้น เช่น องค์กร DPI-Japan ทำการเผยแพร่รายชื่อบริษัท 9,040 แห่งที่ไม่รับพนักงานพิการเข้าทำงานตามโควตา เป็นต้น การเคลื่อนไหว

ขององค์กรอิสระเช่นนี้ทำให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงานจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิธีการของตนให้สอดคล้องกับกฎหมายส่งเสริมการทำงานของคนพิการมากขึ้น (Otake August 27 2006, 1)

ในปี ค.ศ. 2006 รัฐบาลพยายามจะให้การช่วยเหลือคนพิการให้มากขึ้น จึงประกาศใช้พระราชบัญญัติเกี่ยวกับบริการและการช่วยเหลือคนพิการ (The Services and Supports for Persons with Disabilities Act) ซึ่งในพระราชบัญญัติดังกล่าวระบุว่า คนพิการมีสิทธิได้รับการวางแผนและการช่วยเหลือด้านการทำงานที่เหมาะสมกับบุคคลนั้น ถึงแม้ว่าการวางแผนและการช่วยเหลือด้านการทำงานจะเป็นประโยชน์ต่อคนพิการ แต่การดำรงชีวิตอิสระและการเป็นส่วนหนึ่งในสังคมที่แท้จริงต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็กและดำเนินไปตลอดชีวิตของบุคคลนั้น ไม่ใช่เริ่มต้นในวัยทำงาน (Otake August 27 2006, 1) อีกทั้งเจตคติของสังคมที่มีต่อคนพิการก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กฎหมายได้ผลตามที่ผู้กำหนดนโยบายตั้งใจไว้

2.3.4 เจตคติของสังคม

นายโอโนอุเอะยอมรับว่า ถึงแม้ประเทศญี่ปุ่นจะมีสิ่งก่อสร้างที่ “ไม่มีสิ่งกีดขวาง (Barrier-Free)” มาหลายทศวรรษแล้ว แต่คนพิการยังคงไม่มีตัวตนในสังคม ถ้ามองในเรื่องการศึกษาและการจ้างงาน ประเทศญี่ปุ่นถือว่ายังล้าหลังอยู่มาก (Otake August 27 2006, 1) ในการสัมมนาวิชาการเกี่ยวกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาสำหรับคนพิการ นักวิชาการชาวญี่ปุ่นให้ความเห็นว่าการช่วยเหลือคนพิการในประเทศญี่ปุ่นถือว่าช้ากว่าประเทศในโลกตะวันตก เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศอังกฤษอยู่ประมาณ 30 ปี (Cooper 2015, 1; Open University of Japan 2015, 1) ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลและหน่วยงานอิสระพยายามอย่างสุดกำลังเพื่อจะผลักดันให้บุคคลที่มีความต้องการพิเศษมีชีวิตปกติและมีศักดิ์ศรีในสังคม แต่เพราะเหตุใดงานขับเคลื่อนเหล่านั้นยังไปไม่ถึงไหน สาเหตุที่บริการและการช่วยเหลือคนพิการเคลื่อนไหวช้าอาจเป็นเพราะปัจจัยหลายประการดังนี้

ความพิการเป็นเรื่องน่าอาย เหตุการณ์สะเทือนขวัญในศูนย์ดูแลคนพิการซึคิยามายูริ ทำให้บุคลากรที่ทำงานกับคนพิการ คนพิการชาวต่างชาติในประเทศญี่ปุ่น และผู้ที่สนใจชีวิตของคนพิการในประเทศญี่ปุ่นตั้งคำถามมากมาย ตัวอย่างเช่น ในวันเกิดเหตุ ตำรวจที่ดูแลสถานที่เกิดเหตุไม่ยอมเปิดเผยชื่อของผู้เสียชีวิตเพราะศูนย์ฯ ดังกล่าวเป็นศูนย์ดูแลบุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ตำรวจจึงไม่ต้องการให้ครอบครัวผู้เสียชีวิตได้รับผลกระทบ หลังจากนั้นไม่นาน นักข่าวจาก *หนังสือพิมพ์อาซาฮี ชิมบุน* (The Asahi Shimbun) ติดต่อขอสัมภาษณ์ครอบครัวของผู้เสียชีวิต แต่มีเพียงครอบครัวเดียวที่ยอมให้สัมภาษณ์ โดยมีเงื่อนไขว่า ขอให้เก็บชื่อของผู้ให้สัมภาษณ์ (บิดา) และผู้เสียชีวิตเป็นความลับ เนื้อหาจากการสัมภาษณ์แสดงถึงความรัก ความเสียใจ ความผิดหวังที่หน่วยงานของรัฐปล่อยขาดกรอกมาจากโรงพยาบาลจิตเวช เคียดแค้นในสิ่งที่ขาดกรทำลงไป พร้อมทั้งคาดหวังว่าขาดกรจะได้รับโทษประหารชีวิต (Amano November 4 2016, 1) แต่สิ่งที่น่าสนใจคือ เพราะเหตุใดญาติของผู้เสียชีวิตที่มีความเคียดแค้นขนาดนี้จึงไม่เปิดเผยตัว เพราะเหตุใดครอบครัวของผู้เสียชีวิตจึงไม่ตั้งตัวเป็นโจทก์เพื่อฟ้องร้องขาดกร หรือออกมาเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐลงโทษขาดกรให้สาสม หรือเรียกร้องสิทธิของผู้เสียชีวิต ญาติของผู้บาดเจ็บคนหนึ่งจากเหตุการณ์นี้ให้ความเห็นว่า ความพิการเป็นเรื่องน่าอาย ครอบครัวจึงอยากปกป้องไม่ให้ผู้ตาย “เสื่อมเสีย” (Findlay August 2 2016, 1; Maeda & Kuniyoshi August 2 2016, 1; Peckitt 2016, 1; Reuters September 16 2016, 1)

สังคมญี่ปุ่นยังไม่ให้ความสนใจต่อคนพิการมากนัก เช่น ก่อนที่รัฐจะประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติสำหรับคนพิการ กระทรวงและหน่วยงานของรัฐ 15 แห่งได้จัดทำหนังสือแนะนำเรื่องการปรับเปลี่ยนและอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการเพื่อจัดส่งไปยังหน่วยงานเอกชน รวมถึงแจ้งเตือนไปยังบริษัทห้างร้านและขอฟังความคิดเห็นจากหน่วยงานเหล่านั้น แต่ผู้สำรวจได้รับการตอบกลับน้อยมาก เป็นต้น เหตุการณ์สะเทือนขวัญในศูนย์ฯ ซึคิยามายูริก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดคำถาม

และการวิจารณ์อย่างหนักว่า ทั้ง ๆ ที่มาตรการได้แสดงความเกลียดชังคนพิการให้หน่วยงานของรัฐทราบ อีกทั้งคนร้ายก็มีความตั้งใจอย่างแรงกล้าและมีแผนชัดเจนแล้ว ตำรวจเองก็สงสัยว่าคน ๆ นี้อาจมีภาวะทางจิต จึงส่งเข้ารับบริการในโรงพยาบาลจิตเวชเป็นเวลา 2 สัปดาห์ ก่อนจะปล่อยตัวออกมาโดยไม่ตั้งข้อหาใด ๆ ทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น กรมตำรวจ และโรงพยาบาลจิตเวชที่ตรวจสภาพทางจิตของฆาตกรจึงไม่ระมัดระวังเรื่องความคิดของบุคคลอันตรายมากกว่านี้ อีกทั้งสื่อมวลชนส่วนใหญ่ในประเทศญี่ปุ่นยังรายงานเหมือนเป็นข่าวประจำวัน โดยไม่พาดหัวข่าวหรือรายงานเป็นข่าวด่วน รวมทั้งผู้คนในสังคมไม่ออกมาแสดงความคิดเห็นหรือไว้อาลัยให้แก่ผู้เสียชีวิตดังเช่นเหตุการณ์อื่น ๆ (Findlay August 2 2016, 1; Maeda & Kuniyoshi August 2 2016, 1; Peckitt 2016, 1)

อีกสาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะสังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมแห่งการแข่งขัน ทำให้บุคคลที่มีความบกพร่องถือเป็น “คนไร้ค่า” ดังที่คนในศตวรรษที่ 19 เรียกโรงเรียนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน สติปัญญา ร่างกาย/การเคลื่อนไหว หรือภาวะบกพร่องอื่น ๆ ว่า *โรงเรียนของเด็กไร้ค่า* (School for the Wasted) หรือแม้กระทั่งในยุคนี้ สังคมบนโลกออนไลน์ส่วนหนึ่งกล่าวถึงการที่เด็กพิการไปใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลว่า “เปลืองภาษีประชาชน” (Carrigan 2015, 1; National Institute for Educational Policy Research 2012, 1; Reuters September 16 2016, 1) ทำให้เห็นว่า ไม่ว่าเทคโนโลยีจะพัฒนาไปไกลเพียงใด หากสังคมยังใช้รูปแบบความคิดทางการแพทย์ที่มองว่าปัญหาอยู่ที่ความพิการ สังคมก็จะมีเจตคติทางลบต่อความพิการและคนพิการอยู่แน่นอน

ในด้านสถิติของคนพิการในประเทศญี่ปุ่น นักวิชาการหลายคนเห็นว่าประเทศญี่ปุ่นมีคนที่พิการที่ได้รับการจดทะเบียนน้อยกว่าความเป็นจริง เพราะในขณะที่ทั่วโลกมีคนพิการประมาณร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด ประเทศญี่ปุ่นกลับมีคนพิการเพียงร้อยละ 6 เท่านั้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่า นิยามของความพิการในประเทศญี่ปุ่นแคบกว่านิยามที่ใช้ในประเทศอื่น (Kudo 2010, 1) หรือความพิการเป็นเรื่องน่าอาย คนที่ต้องการความช่วยเหลือ

เป็นพิเศษจึงไม่รายงานตัวว่าตนเป็นคนพิการ หรืออาจเป็นเพราะหน่วยงานของรัฐยังไม่ ค้นหาคนพิการอย่างจริงจัง ทำให้ได้พบเพียงคนพิการที่เขามารายงานตัวเท่านั้น นอกจากนี้ การที่ประเทศญี่ปุ่นแบ่งความพิการเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ทำให้ผู้เขียนเกิดความสงสัยว่า ภาครัฐให้ความสำคัญกับคนพิการอย่างแท้จริงหรือไม่ เพราะการจัดประเภทที่หยาบเกินไป เช่น การรวมบุคคลที่มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว และสุขภาพไว้ในกลุ่มเดียวกันทำให้หน่วยงานต่าง ๆ ไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนพอที่จะให้ความช่วยเหลือได้ตรงกับความต้องการของบุคคลเหล่านั้น และเมื่อช่วยเหลือไปแล้ว หน่วยงานของรัฐยังอาจไม่มีข้อมูลมากพอที่จะสรุปผลของการช่วยเหลือได้ อีกทั้งการแบ่งประเภทหยาบเกินไปทำให้การเฝ้าระวังและตรวจสอบการเพิ่มหรือลดของประชากรที่มีภาวะบกพร่องนั้น ๆ ไม่มีประสิทธิภาพมากพอ ยังไม่ต้องกล่าวถึงการหาสาเหตุและการป้องกันความพิการแต่ละประเภทด้วย อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนหน่วยงานที่รับผิดชอบจะเริ่มตื่นตัวเกี่ยวกับประเภทของภาวะบกพร่องกันบ้างแล้ว เช่น การแยกภาวะออทิสติกออกจากภาวะบกพร่องทางพฤติกรรมและอารมณ์ในปี ค.ศ. 2009 (Yumiko & Hiroki 2017, 1)

ในปัจจุบัน หน่วยงานจำนวนมากในประเทศญี่ปุ่นยังใช้คำว่า การฟื้นฟู (Rehabilitation) ในขณะที่หน่วยงานส่วนใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนมาใช้คำว่า การช่วยเหลือ (Support) หรือบริการ (Services) นานแล้ว ยกเว้นบางหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูจริง ๆ เช่น การทำกายอุปกรณ์ เป็นต้น ผู้เขียนจึงสันนิษฐานว่า หน่วยงานในประเทศญี่ปุ่นยังคงใช้รูปแบบความคิดทางการแพทย์ หรือ รูปแบบความคิดที่มองข้อบกพร่องเป็นหลัก หน่วยงานดังกล่าวจึงพยายาม “ซ่อมแซม” ให้คนพิการมีลักษณะและความสามารถใกล้เคียงกับคนปกติให้มากที่สุด แต่เนื่องจากภาวะบกพร่องส่วนใหญ่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ มุมมองเช่นนี้จึงไม่ได้เป็นประโยชน์ต่อคนพิการอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม นักวิชาการและนักวิชาชีพทั่วโลกยอมรับตรงกันว่า ในสถานการณ์ส่วนใหญ่ รูปแบบ

ความคิดด้านสังคมนั้นเป็นประโยชน์ต่อคนพิการมากกว่ารูปแบบความคิดทางการเมือง เพราะรูปแบบความคิดด้านสังคมเน้นการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับความสามารถของบุคคลนั้น จึงทำให้บุคคลนั้นใช้ชีวิตในสิ่งแวดล้อมของเขาได้ดีขึ้น นอกจากนี้ ความคิดที่ว่าปัญหาอยู่ที่ “สิ่งแวดล้อมไม่สอดคล้องกับความสามารถของบุคคลนั้น” ส่งผลให้มุมมองต่อคนพิการและความพิการเป็นไปในทางบวกมากขึ้น บุคคลเหล่านี้จึงไม่รู้สึกผิดหรือรู้สึกแตกต่างที่ตนมีความพิการด้วย ดังนั้น หากสังคมและผู้กำหนดนโยบายใช้รูปแบบความคิดทางสังคมในการพิจารณาบริการและการช่วยเหลือสำหรับคนพิการ หญิงสาวนั่งรถเข็นที่จะเดินทางจากสถานีชินจูกุไปยังสถานีโอเคบุคุโระก็จะไม่ต้องเรียกร้องสิ่งเดิม ๆ ที่กลุ่มบุคคลบกพร่องรุนแรงในเมืองเซนไดเคยเรียกร้องให้รัฐเปลี่ยนทางเดินเท้าให้ไม่มีขอบเพื่อให้ผู้ใช้รถเข็นเดินทางในเมืองได้ด้วยตัวเอง เมื่อผู้บริหารประเทศและผู้กำหนดนโยบายเข้าใจความพิการหมายถึงบุคคลนั้นอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่สอดคล้องกับความสามารถของเขา ผู้กำหนดนโยบายอาจจะเปลี่ยนจาก “เจ้าหน้าที่ที่คอยกางแผ่นเหล็ก” มาเป็น “แผ่นเหล็กอัตโนมัติที่ยื่นไปลาดบนพื้นรถไฟ เมื่อหญิงสาวคนนั้นกดปุ่มที่ขานขาลา” ก็เป็นไปได้

การที่ประเทศญี่ปุ่นจัดสวัสดิการให้แก่คนพิการอย่างมากนั้นเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้คนพิการมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายมากขึ้น เช่น การให้เบี้ยยังชีพคนพิการ การให้ค่าเลี้ยงดูบุตรที่มีความพิการ การจ้างงานแบบสงเคราะห์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การสงเคราะห์มากเกินไปโดยไม่ปรับสภาพแวดล้อมให้เขาสามารถดำรงชีวิตและหาเลี้ยงชีพได้ด้วยตนเองย่อมทำให้บุคคลนั้นรอคอยที่จะเป็นฝ่ายรับเท่านั้น นอกจากนี้ หากเชื่อว่าคนพิการที่มีโอกาสได้แสดงบทบาทที่มีคุณค่าในสังคมจะใช้ความพยายามในการพัฒนาตนเอง มีความภาคภูมิใจในตนเอง และมีศักดิ์ศรีของความเป็นคน (Wolfensberger 1983, 234) เราคงต้องคำนึงถึงสภาพจิตใจและความรู้สึกที่ดีต่อตนเองของคนพิการชาวญี่ปุ่นซึ่งเป็นเพียง “ผู้รับ” ให้มากกว่านี้ ในขณะที่ผู้เขียนได้พบคนพิการชาวอเมริกันจำนวนมากที่ร่วม

บริจาคเงินหรือสิ่งของ รวมถึงทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครในงานการกุศลต่าง ๆ อันแสดงให้เห็นว่าบุคคลนั้นรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและรู้สึกwatan “มีมากพอ” ที่จะแบ่งปันให้คนอื่นได้ นอกจากนี้ เมื่อค้นหาเกี่ยวกับความรู้สึกดีต่อตนเองของคนพิการชาวอเมริกันบนอินเทอร์เน็ต ผู้เขียนพบข้อมูลจำนวนมาก และเอกสารบางชิ้นลงลึกไปถึง “ผู้หญิงพิการชาวอเมริกัน” ด้วย (Center for Research on Women with Disabilities 2016, 1) ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าสังคมอเมริกันให้ความสำคัญต่อความรู้สึกดีต่อตนเองและศักดิ์ศรีของคนพิการ

อย่างไรก็ตาม เมื่อผู้เขียนพยายามค้นหาเอกสารภาษาอังกฤษที่กล่าวถึงความรู้สึกดีต่อตนเองของคนพิการในประเทศไทย ผู้เขียนกลับไม่พบเอกสารใดมีเนื้อหาดังกล่าว แม้กระทั่งในบทความของนักข่าวที่ทำงานเกี่ยวกับความพิการมานานหรือนักเรียกร้องสิทธิสำหรับคนพิการก็ไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ ยกเว้นงานวิจัยชิ้นหนึ่งที่รายงานว่า ชาวญี่ปุ่นที่มีความบกพร่องทางร่างกายและได้ทำกิจกรรมบ่อยนั้นมีความรู้สึกดีต่อตนเองมากกว่าคนพิการที่ได้ทำกิจกรรมน้อย (Uchida, Hashimoto, & Lutz 2005, 1) ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าการพบเอกสารที่ให้ข้อมูลทางลบเกี่ยวกับความรู้สึกดีต่อตนเองของคนพิการ หรือการแทบไม่พบเลยเช่นนี้จะนำเสริมมากกว่ากัน ข้อมูลที่ได้พบเหล่านี้ทำให้ผู้เขียนค้นหาข้อมูลเพื่อคาดการณ์ว่าชีวิตของคนพิการในประเทศไทยในอนาคตจะเป็นอย่างไรต่อไป

3. แนวโน้มของบริการและชีวิตของคนพิการในอนาคต

การเปลี่ยนเจตคติของคนไม่ใช่เรื่องง่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเจตคติทางลบที่คนในสังคมมีต่อความพิการหยั่งรากลึกมานาน แต่ผู้เขียนก็เห็นสัญญาณที่เป็นตัวบ่งชี้ว่าชีวิตของคนพิการในประเทศไทยน่าจะดีขึ้น เช่น การที่ประเทศไทยจะเป็นเจ้าภาพในการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกในปี ค.ศ. 2020 ทำให้รัฐบาลเร่งให้หน่วยงานด้านคมนาคม การท่องเที่ยว และร้านค้าทั้งหลายช่วยให้คนพิการใช้บริการได้ง่ายขึ้น (Mogul October 13 2016, 1)

หรือ การที่พรรคเสรีประชาธิปไตย (Liberal Democratic Party หรือพรรค LDP) ซึ่งเป็นพรรครัฐบาลมานาน ตั้งใจจะเชิญนายโอบิโตะทะเกะเข้าเป็นสมาชิกพรรคและส่งลงสมัครรับเลือกตั้ง โดยหวังว่านายโอบิโตะทะเกะจะเป็นกำลังสำคัญในการเรียกร้องสิทธิให้แก่คนพิการ แต่มติของพรรค LDP เปลี่ยนไปหลังพบว่า นายโอบิโตะทะเกะมีข่าวความสัมพันธ์ฉันทู้สาวกับหญิงสาวอีก 5 คนนอกเหนือจากภรรยาของตน (Osaki May 24 2016, 1) ถึงกระนั้น ผู้เขียนก็ยังเห็นว่ารัฐบาลแสดงความใส่ใจคนพิการมากขึ้น ดังนั้น การที่รัฐบาลเห็นความสำคัญของคนพิการย่อมทำให้โอกาสในอนาคตสดใสขึ้น

ประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันมีคนรุ่นใหม่มากขึ้น เช่น คุณแม่ของเด็กพิการคนหนึ่งให้ความเห็นว่า ครอบครัวรุ่นใหม่ในประเทศญี่ปุ่นมีความรู้สึทางบวกกับความพิการมากขึ้น และไม่เก็บลูกพิการเป็นความลับอีกต่อไป ถึงแม้จะต้องรับแรงเสียดสีทางสังคม แต่พ่อแม่เหล่านี้ก็ยังทนได้ (Reuters September 16 2016, 1) เมื่อพ่อแม่รุ่นใหม่มีความคิดเช่นนี้ ลูกที่มีความพิการหรือเด็กในครอบครัวทั่วไปก็จะเห็นความพิการเป็นเรื่องปกติไปด้วย อีกทั้งบุคลากรในองค์กรอิสระก็แสดงความเข้มแข็งด้านการเรียกร้องสิทธิสำหรับคนพิการมากขึ้น เช่น องค์กร DPI-Japan ไม่เห็นด้วยกับวิธีละมุนละม่อมของรัฐ องค์กรดังกล่าวจึงนำรายชื่อบริษัทที่ไม่รับคนพิการเข้าทำงานเปิดเผยออกสู่สาธารณชน วิธีการกดดันเช่นนี้ทำให้หน่วยงานของรัฐต้องปรับกลยุทธ์ของตนให้ชัดเจนและเด็ดขาดยิ่งขึ้น ปัจจัยด้านวิธีคิดของคนรุ่นใหม่ทำให้ผู้เขียนมั่นใจว่าสถานการณ์สำหรับคนพิการในประเทศญี่ปุ่นจะดีขึ้น แต่จะใช้เวลาอย่างน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับคนรุ่นใหม่เหล่านี้จะมีจำนวนมากเท่าใด และเรียกร้องสิทธิได้รุนแรงเพียงใด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้เราจะหวังพึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบให้ดูแลเรื่องสิทธิและความช่วยเหลือสำหรับคนพิการให้ดีกว่านี้ แต่ผู้เขียนก็มั่นใจว่า ผู้ที่ทำหน้าที่เรียกร้องสิทธิได้ดีที่สุด คือ คนพิการและครอบครัวของพวกเขานั่นเอง

จากการอ่านเอกสารจำนวนมากที่กล่าวถึงสิทธิของคนพิการ ทำให้ผู้เขียนเห็นภาพรวมของการเรียกร้องสิทธิสำหรับคนพิการว่า 1) บุคลากรที่เกี่ยวข้องและคนในสังคม

ญี่ปุ่นได้รับอิทธิพลทางความคิดเกี่ยวกับชีวิตและศักดิ์ศรีของคนพิการจากประเทศตะวันตกมากขึ้น ซึ่งอาจมาจากเทคโนโลยีสื่อสารมวลชนที่เปิดโอกาสให้คนญี่ปุ่นได้รับข้อมูลจากนอกประเทศหรือทำให้คนนอกประเทศมีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อสังคมญี่ปุ่นมากขึ้น หรืออาจเป็นเพราะชาวต่างชาติที่มีความพิการเข้าไปอยู่อาศัยในประเทศญี่ปุ่นมากขึ้น หรืออาจเป็นเพราะชาวต่างชาติเข้าไปทำงานในสาขาสื่อสารมวลชนและสาขาการศึกษา/การศึกษาพิเศษมากขึ้น ประกอบกับคนรุ่นใหม่ได้รับการศึกษาจากประเทศตะวันตกมากขึ้น ผู้เขียนจึงได้เห็นแนวความคิดที่มีต่อคนพิการในอดีตและปัจจุบันที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง สะท้อนให้เห็นว่ามุมมองต่อความพิการในประเทศญี่ปุ่นกำลังเปลี่ยนไป และ 2) งานเขียนส่วนใหญ่ที่เรียกร่องสิทธิยังเป็นงานเขียนจากสื่อมวลชนมากกว่านักวิชาการ นักการศึกษา หรือนักวิจัย ทำให้สันนิษฐานได้ว่า นักการศึกษายังไม่มีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิหรือการช่วยเหลือคนพิการมากนัก แต่อาจเป็นไปได้ว่า ผลงานของนักการศึกษาและนักวิจัยส่วนใหญ่ตีพิมพ์และเผยแพร่เป็นภาษาญี่ปุ่น ทำให้ผู้เขียนเข้าไม่ถึงเอกสารเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนจะพยายามหาแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับมุมมองของนักการศึกษาและนักวิจัยชาวญี่ปุ่นต่อไป เพื่อจะได้ทราบว่านักการศึกษาและนักวิจัยในประเทศญี่ปุ่นเข้าใจเรื่องการช่วยเหลือและบริการสำหรับคนพิการอย่างไร หากทบทวนศึกษาธิการในประเทศญี่ปุ่นมีแนวทางที่ถูกต้อง และอาจารย์ในคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์มีความรู้และทักษะในการสอนผู้เรียนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ครูผู้สอนในโรงเรียนทั่วไปในอนาคตน่าจะมีความรู้มากขึ้น ทำให้เด็กพิการมีโอกาสได้เรียนรวมอย่างแท้จริงมากขึ้นด้วย

ประเทศญี่ปุ่นกำลังกลายเป็นประเทศของคนชรา กล่าวคือ การที่รัฐบาลและประชาชนคุมกำเนิดมานาน ทำให้จำนวนเด็กเกิดใหม่น้อยลง คนชราจึงอาจกลายเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคมในอนาคตอันใกล้ สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ภาครัฐและหน่วยงานเอกชนต้องจ้างงานคนชราและคนพิการมากขึ้น ทุกวันนี้ เราเริ่มเห็นว่าคนชราในประเทศญี่ปุ่นยังคง

ทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อหารายได้เลี้ยงตัวหลังวัยเกษียณ หรือบางคนทำงานอาสาสมัคร เฉพาะช่วงเช้าหรือเฉพาะวันเสาร์อาทิตย์ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า คนชราในประเทศญี่ปุ่น คิดว่าตนยังทำงานได้และตนควรหางานทำ นอกจากนี้ คนที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญา และคนที่มีความบกพร่องรุนแรงในประเทศญี่ปุ่นเริ่มมีงานทำมากขึ้น อีกทั้งภาครัฐยังร่วมมือกับโรงเรียนการศึกษาพิเศษในการฝึกอาชีพให้แก่นักเรียน รวมถึงการฝึกงานแบบ มีพี่เลี้ยง เพื่อให้นักเรียนที่จบการศึกษาสามารถหางานในตลาดแรงงานปกติได้ (Japan Times January 13 2013, 1; Kudo 2010, 1) ทำให้ผู้เขียนมั่นใจว่า จำนวนเด็กเกิดใหม่ ที่น้อยลงประกอบกับปัจจัยอื่นๆ ที่กล่าวถึงในส่วนนี้จะทำให้สถานการณ์การจ้างงาน สำหรับคนพิการในประเทศญี่ปุ่นดีขึ้น

ถึงแม้บางภาคส่วนในปัจจุบันยังไม่เข้าใจแนวคิดเรื่องการจ้างงานคนพิการ จึงคิดไม่ออก ว่าคนพิการจะทำอะไรในบริษัทของตนได้บ้าง (Otake August 27 2006, 1) แต่ก็ยังมีบริษัท ที่มีแนวคิดก้าวหน้า เช่น ร้านเสื้อผ้าชื่อดัง ยูนิโคล่ (Uniqlo) ที่ประกาศในปี ค.ศ. 2001 ว่าบริษัทจะจ้างคนพิการเข้าทำงานอย่างน้อยสาขาละ 1 คน ทำให้ในปี ค.ศ. 2006 บริษัท นี้มีพนักงานที่มีความพิการคิดเป็นร้อยละ 7.4 ของพนักงานทั้งหมด โดยพนักงานเหล่านี้ ได้รับมอบหมายให้ทำงานเอกสารและงานสำนักงานอื่น ๆ ด้านหลังร้าน โฆษกของบริษัท ยูนิโคล่ให้ความเห็นว่า “ประเด็นสำคัญอยู่ที่นโยบายของผู้บริหารบริษัทมากกว่า ถ้าผู้บริหารเห็นด้วย ทุกอย่างก็จบ” เขายังให้ความเห็นต่อไปว่า “เมื่อบริษัทมีอคติกับคน พิการ ทำให้คิดว่าคนพิการจะทำให้การทำงานภายในบริษัทมีประสิทธิภาพน้อยลง หรือ คิดว่าบริษัทต้องให้ความช่วยเหลือหรือปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ มากมายสำหรับพนักงานคนนั้น เรื่องนี้ไม่เป็นความจริง บริษัทยูนิโคล่มองว่า พนักงานพิการก็ไม่ได้ต่างจากพนักงานที่ ตัวสูงหรือตัวเตี้ย .. ถ้าพนักงานคนนั้นตัวเตี้ย บริษัทก็แค่หาบันไดให้ .. เท่านั้นเอง” (Otake August 27 2006, 1) นอกจากนี้ ผลการสำรวจเรื่องการจ้างงานคนพิการล่าสุด พบว่า บริษัทขนาดเล็กที่มีพนักงานต่ำกว่า 56 คน และไม่จำเป็นต้องจ้างคนพิการเข้า ทำงานตามโควต้า กลับตัดสินใจรับพนักงานที่มีความพิการเข้าทำงานอย่างน้อย 1 คน

(Mori & Sakamoto 2017, 1) ผู้เขียนจึงเห็นว่า การที่บริษัทเหล่านี้ได้รับคำชื่นชมจากสังคมและสื่อมวลชน อีกทั้งการได้รับประโยชน์จากภาครัฐจะทำให้บริษัทอื่น ๆ ยินดีจะรับคนพิการเข้าทำงานมากขึ้นในอนาคต เมื่อคนพิการสามารถหาเลี้ยงตัวเองได้มากขึ้น เขาจะพึ่งพาผู้อื่นน้อยลง สามารถใช้ชีวิตอิสระ เกิดความภาคภูมิใจและความรู้สึกดีต่อตนเอง มีชีวิตร่วมกับคนทั่วไปในสังคมได้อย่างแท้จริง ซึ่งก็คือเป้าหมายสูงสุดในการช่วยเหลือคนพิการนั่นเอง

4. บทสรุป

สถานการณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้เห็นว่าสังคมในประเทศไทยยังไม่ได้แตกต่างจากประเทศอื่น เพราะผู้คนยังมีความคิดต่อความพิการที่หลากหลาย การเขียนบทความฉบับนี้ทำให้ผู้เขียนได้เห็นประเด็นต่าง ๆ ในชีวิตของคนพิการชัดเจนยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องรูปแบบความคิดที่มีต่อความพิการ พลังของหน่วยงานและบุคคลที่ทำหน้าที่เรียกร้องสิทธิสำหรับคนพิการ และมุมมองที่ว่า “คนพิการเป็นอันตรายต่อสังคม”

สิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่นทำให้ผู้เขียนเห็นว่า ประเทศที่เต็มไปด้วยเทคโนโลยีล้ำสมัยไม่จำเป็นต้องมีมุมมองต่อความพิการถูกต้องเสมอไป เช่น การที่หน่วยงานและคนในสังคมญี่ปุ่นยังมองความพิการด้วยรูปแบบความคิดทางการแพทย์ ทำให้วิธีที่สังคมปฏิบัติต่อคนพิการ หรือแม้กระทั่งความช่วยเหลือและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกที่รัฐจัดให้นั้น ไม่ได้ส่งเสริมให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอิสระได้อย่างแท้จริง เช่น การที่เจ้าหน้าที่ประจำสถานีลาดต้องนำแผ่นเหล็กมาพาดระหว่างขานขาลาและพื้นรถไฟ หรือลิฟต์โดยสารสำหรับผู้ชราขึ้นที่ต้องอาศัยเจ้าหน้าที่เป็นผู้เปิดและปิดให้ ดังนั้น หากผู้กำหนดนโยบายเห็นความสำคัญของการใช้ชีวิตอย่างอิสระด้วยตนเองและมองความพิการด้วยรูปแบบความคิดทางสังคม คนพิการคงต้องการความช่วยเหลือจากคนรอบข้างน้อยกว่านี้ และสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนได้มากขึ้น

ด้านการเรียกร้องสิทธิของคนพิการ การที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนพิการเรียกร้องในเรื่องเดียวกัน สื่อมวลชน “ตีข่าว” ในเรื่องเดียวกัน และหน่วยงานระหว่างประเทศ “กดดัน” ในเรื่องเดียวกัน ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องหยุดฟัง การเรียกร้องนั้นจึงจะเกิดพลังขึ้นมาได้ ซึ่งจากการศึกษาประวัติศาสตร์ในประเทศญี่ปุ่นทำให้ผู้เขียนมั่นใจว่าองค์กรอิสระและสื่อมวลชนทราบถึงเรื่องนี้เป็นอย่างดี เห็นได้จากการเรียกร้องสิทธิของคนพิการ โดยครอบครัวและองค์กรอิสระที่ได้ผลมาแล้วหลายเรื่อง ส่วนสื่อมวลชนที่มีแนวคิดสมัยใหม่เองก็ทำหน้าที่ของตนได้อย่างดี เช่น การนำเสนอข่าวฆาตกรรมที่ศูนย์ฯ ชิคุยามายูริอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นต้องให้ความสำคัญกับคดีนี้มากขึ้น และพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมญี่ปุ่นที่มีผลกระทบต่อคนพิการมากกว่านี้ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาว่าประเทศญี่ปุ่นเพิ่งเริ่มดำเนินการอย่างจริงจังเมื่อปี ค.ศ. 2014 ก็ต้องยอมรับว่าประเทศญี่ปุ่นเกิดความเปลี่ยนแปลงเร็วมากในเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมา ดังนั้น หากความพยายามของหน่วยงานและบุคคลต่างๆ ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนเชื่อว่าชีวิตของคนพิการในประเทศญี่ปุ่นจะมีความสุขและมีคุณภาพกว่านี้มาก

สังคมมักมองว่าคนพิการเป็นอันตรายต่อสังคม แต่สิ่งที่ผู้เขียนเห็นจากข้อมูลในประเทศญี่ปุ่นและทั่วโลกไม่ได้เป็นเช่นนั้น เหตุการณ์สะเทือนขวัญและคุกคามต่อชีวิตและความปลอดภัยของคนพิการไม่ได้เกิดขึ้นในศูนย์ฯ ชิคุยามายูริ ประเทศญี่ปุ่นเท่านั้น แม้แต่ในประเทศอังกฤษ สัญญาณของความรุนแรงที่มีต่อคนพิการก็ไม่ได้ได้รับความสนใจเท่าที่ควร หรือการที่ผู้ต้องสงสัยในประเทศสหรัฐอเมริกาถูกตำรวจทำการวิสามัญฆาตกรรม และครึ่งหนึ่งของเหยื่อเหล่านั้นเป็นคนที่มีความต้องการพิเศษในบางด้าน แต่ตำรวจไม่ได้ตระหนักถึงภาวะบกพร่องของผู้ต้องสงสัย เป็นต้น ดังนั้น ชีวิตของคนพิการจึงมีความเสี่ยงสูงกว่าคนทั่วไปในสังคม และอาจกล่าวได้ว่า สังคมต่างหากที่เป็นอันตรายต่อคนพิการ (Adams August 31 2016, 1; Findlay August 2 2016, 1; Willitts July 29 2016, 1) สุดท้ายนี้ ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า บทความสะท้อนชีวิตของคนพิการในประเทศญี่ปุ่นนี้จะช่วยให้สังคมไทยเข้าใจคนพิการได้ดีขึ้น ปฏิบัติต่อคนพิการเฉกเช่นเพื่อนมนุษย์คนหนึ่งที่มีอัตลักษณ์ของตน อันจะส่งผลให้เพื่อนเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างแท้จริง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

Yuwadee Viriyangkura and Kullaya Kosuwan ยวดี วิริยางกูร และกุลยา ก่อสุวรรณ. 2015. Jak “sing cham rood” soo karn riak rong saksi lae koonka kong poo bok prong: moom mong mai nai satawad ti 21 จาก “สิ่งชำรุด” สู่การเรียกร้องศักดิ์ศรีและคุณค่าของผู้บกพร่อง: มุมมองใหม่ในศตวรรษที่ 21 [From Disabilities to Self-Advocacy and Dignity: The 21st Century Point of View]. *Warasarn Sikkhana วารสารศึกษา [Sikkhana Journal]* 3(3): 1-23.

ภาษาอังกฤษ

- Kosuwan, K., Viriyangkura, Y., & Swerdlik, M. E. 2014. Special Education Today in Thailand. *Advances in Special Education* 28(1): 689-721.
- Kudo, Tadashi. 2010. Japan's Employment Rate of Persons with Disabilities and Outcome of Employment Quota System. *Japan Labor Review* 7(2): 5-25.
- Nirje, Bengt. 1969. The Normalization Principle and Its Human Management Implications. In *Changing Patterns in Residential Services for the Mentally Retarded*, eds. Robert Kugel and Wolf Wolfensberger, 179-195. Washington: President's Committee on Mental Retardation.
- Scheerenberger, R. C. 1983. *A History of Mental Retardation*. Baltimore: Paul H. Brookes.
- Test, D., Aspel, N. P., & Everson, J. M. 2006. *Transition Methods for Youth with Disabilities*. Upper Saddle River: Pearson.

Uchida, W., Hashimoto, K., & Lutz, R. 2005. Examination of the Hierarchical Self-Esteem Model in Adults with Physical Disability. *Perceptual and Motor Skills* 3(2): 1161-1170.

Viriyangkura, Yuwadee. 2014. “Understanding the Support Needs of People with Intellectual and Related Developmental Disabilities through Cluster Analysis and Factor Analysis of Statewide Data.” Doctoral dissertation, Illinois State University, Normal.

ออนไลน์

Adams, Rachel. August 31, 2016. Why Has Japan’s Massacre of Disabled People Gone Unnoticed? www.independent.co.uk/voices/japan-disability-rights-massacre-tsukui-yamayuriena-gone-unnoticed-a7217661.html, accessed February 21, 2018.

Amano, Aya. November 4, 2016. Father Struggles with Daughter's Death in Slayings in Sagamihara. www.asahi.com/ajw/articles/AJ201611040081.html, accessed February 21, 2018.

Atomic Bomb Museum. 2006. The Survivors. http://atomicbombmuseum.org/4_survivors.shtml, accessed February 21, 2018.

Atomic Heritage Foundation. 2014. Bombing of Hiroshima and Nagasaki. www.atomicheritage.org/history/bombings-hiroshima-and-nagasaki-1945, accessed February 21, 2018.

- Biography. 2016. Helen Keller: Activist, Educator, Journalist (1880-1968). www.biography.com/people/helen-keller-9361967, accessed February 21, 2018.
- Brasor, Philip. April 16, 2016. Accommodating Disabilities, But Only Within Reason. www.japantimes.co.jp/news/2016/04/16/national/media-national/accommodating-disabilities-within-reason/#.WPzoGVJ7H2I, accessed February 21, 2018.
- Carrigan, Liam. 2015. The Joy of Teaching Special Needs Classes in Japan. <https://blog.gaijinpot.com/special-needs-classes-in-japan/>, accessed February 21, 2018.
- Center for Research on Women with Disabilities. 2016. Using the Results of CROWD's Research. www.bcm.edu/research/centers/research-on-women-with-disabilities, accessed February 21, 2018.
- Chuo University. 2017. Disability Support Services. <http://global.chuo-u.ac.jp/english/services/guidelines>, accessed February 21, 2018.
- Cooper, Martyn. February 24, 2015. Disabled Students in Japanese Higher Education – A Time for Change. <https://martyncooper.wordpress.com/2015/02/24/disabled-students-in-japanese-higher-education>, accessed February 21, 2018.
- Disability Information Resources. 2015a. The 30 Selected Japanese Laws Related to Persons with Disabilities. www.dinf.ne.jp/doc/english/law/japan/30select.html, accessed February 21, 2018.

- Disability Information Resources. 2015b. Japanese Organizations and Groups to Promote Full Participation of People with Disabilities No. 2. www.dinf.ne.jp/doc/english/asia/organization/jsrd/z00004/z0000402.html, accessed February 21, 2018.
- Disability Information Resources. 1997. Disability Movement: Trends in Major Disability Specific Organizations. www.dinf.ne.jp/doc/english/resource/z00009/z0000903.html, accessed February 21, 2018.
- Findlay, Carly. August 2, 2016. Why Did the Mass Murder of 19 Disabled People in Japan Barely Rate? www.smh.com.au/lifestyle/news-and-views/opinion/why-did-the-mass-murder-of-19-disabled-people-in-japan-barely-rate-20160801-gqiphz.html, accessed February 21, 2018.
- Fries, Kenny. 2017. 'Otherness' in Japan: Views of Disability and Difference. www.cies.org/article/'otherness'-japan-views-disability-and-difference, accessed February 21, 2018.
- Illinois Department of Human Services. 2017. Rehabilitation Services. www.dhs.state.il.us/page.aspx?item=29764&postdate=4/21/2016&approval=4&newsitemid=84347&getpreviousnews=false&newssidebar=29764, accessed February 21, 2018.
- Japan Times. January 13, 2013. Hiring More Disabled Workers. www.japantimes.co.jp/opinion/2013/01/13/editorials/hiring-more-disabled-workers/#.WQIXUFJ7H2I, accessed February 21, 2018.
- JDF. 2017. About JDF. www.normanet.ne.jp/~jdf/en/about.html, accessed February 21, 2018.

- JSRPD. 2017. Outline & History. www.jsrpd.jp/static/english/out.html, accessed February 21, 2018.
- Kato, Masae. 2009. *Women's Rights? The Politics of Eugenic Abortion in Modern Japan*. Netherland: Amsterdam University.
- Kawano, Kirsty. 2016. Special Needs Education in Japan: Support & Information Resources. <https://savvytokyo.com/special-needs-education-japan/>, accessed February 21, 2018.
- Krings, Mike. February 11, 2015. It's Time to End Segregation of Special Education Students, Professors Say. <https://phys.org/news/2015-02-segregation-special-students-professors.html>, accessed February 21, 2018.
- Kyodo. August 15, 2016. Fresh Arrest Warrant Served on Suspect in Sagamihara Rampage. www.japantimes.co.jp/news/2016/08/15/national/crime-legal/fresh-arrest-warrant-served-suspect-sagamihara-rampage/#.WPToOU7FME, accessed February 21, 2018.
- Maeda, J. & Kuniyoshi, M. August 2, 2016. Brother of Stabbing Spree Victim: I Cannot Stop Weeping. www.asahi.com/ajw/articles/AJ201608020074.html, accessed February 21, 2018.
- Martell, Bess Connolly. 2015. In Conversation: Karen Nakamura on 25 Years of the Americans with Disabilities Act. <http://ceas.yale.edu/news/conversation-karen-nakamura-25-years-americans-disabilities-act>, accessed February 21, 2018.

Mayumi, Shirasawa. October 2, 2014. The Long Road to Disability Rights in Japan. www.nippon.com/en/currents/d00133, accessed February 21, 2018.

MHG. 2017. Musashino Higashi Gakuen School. www.musashino-higashi.org/english.htm, accessed February 21, 2018.

Mizumura, Hiroko. 2017. Barrier Free Law in Japan: How to Create Age-Friendly Cities and Communities. www.mhlw.go.jp/english/policy/affairs/asean/dl/12th_sum_01-11.pdf, accessed February 21, 2018.

Mogul, Priyanka. October 13, 2016. Uncovering the 'Culture of Shame' Surrounding Disability in Japan. <http://the-ipf.com/2016/10/13/culture-shame-disability-japan>, accessed February 21, 2018.

Mori, Y. & Sakamoto, N. 2017. Economic Consequences of Employment Quota System for Disabled People: Evidence from a Regression Discontinuity Design in Japan. www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0889158317300035, accessed February 21, 2018.

National Institute for Educational Policy Research. 2012. Special Needs Education in Japan. www.nier.go.jp/English/educationjapan/pdf/201209SEN.pdf, accessed February 21, 2018.

National Institute of Population and Social Security Research. 2014. Social Security in Japan 2014: Chapter 8 Policy for People with Disabilities.

- www.ipss.go.jp/s-info/e/ssj2014/pdf/08_SSJ2014.pdf, accessed February 21, 2018.
- Okuno, Eiko. 1998. Disability Statistics in Japan.
www.dinf.ne.jp/doc/english/asia/resource/z00ap/003/z00ap00309.html,
accessed February 21, 2018.
- Open University of Japan. 2015. OUJ International Symposium 2015:
Impacts on ICT on Supporting Students with Disabilities in Higher
Education. www.ouj.ac.jp/eng/sympo/2015/eng, accessed February 21,
2018.
- Osaka University. 2017. Student Disability Services. [www.osaka-
u.ac.jp/en/guide/student/support_st/shien](http://www.osaka-u.ac.jp/en/guide/student/support_st/shien), accessed February 21, 2018.
- Osaki, Tomohiro. March 24, 2016. Author, Disabilities Champion Hirotada
Ototake Admits to Adulterous Affairs.
[www.japantimes.co.jp/news/2016/03/24/national/politics-
diplomacy/ldp-lawmaker-disabilities-champion-admits-
affair/#.WQOBRFJ7FnY](http://www.japantimes.co.jp/news/2016/03/24/national/politics-diplomacy/ldp-lawmaker-disabilities-champion-admits-affair/#.WQOBRFJ7FnY), accessed February 21, 2018.
- Otake, Tomoko. May 2, 2016. New Law Bans Bias Against People with
Disabilities, But Shortcomings Exist, Say Experts.
[www.japantimes.co.jp/news/2016/05/02/reference/new-law-bans-bias-
against-people-with-disabilities-but-shortcomings-exist-say-
experts/#.WQSGc1J7FnY](http://www.japantimes.co.jp/news/2016/05/02/reference/new-law-bans-bias-against-people-with-disabilities-but-shortcomings-exist-say-experts/#.WQSGc1J7FnY), accessed February 21, 2018.
- Otake, Tomoko. August 27, 2006. Is ‘Disability’ Still a Dirty Word in Japan?
[www.japantimes.co.jp/life/2006/08/27/to-be-sorted/is-disability-still-a-
dirty-word-in-japan/#.WPTQq1J7FME](http://www.japantimes.co.jp/life/2006/08/27/to-be-sorted/is-disability-still-a-dirty-word-in-japan/#.WPTQq1J7FME), accessed February 21, 2018.

- Peckitt, Michael Gillan. 2016. Japanese Media Reports of Sagamihara Care Home Shootings Overlook the Disabled Victims.
<https://globalvoices.org/2017/03/06/japanese-media-reports-of-sagamihara-care-home-stabbings-overlook-the-disabled-victims/>, accessed February 21, 2018.
- Reuters. September 16, 2016. Japan Confronts Disability Stigma After Silence Over Murder Victims' Names. www.reuters.com/article/us-japan-disabled-idUSKCN11M0AM, accessed February 21, 2018.
- Temple University. 2017. Disability Resources and Services (DRS).
www.tuj.ac.jp/services/drs/index.html, accessed February 21, 2018.
- UN. 2017. Universal Declaration of Human Rights.
www.un.org/en/universal-declaration-human-rights, accessed February 21, 2018.
- United States Holocaust Memorial Museum. 2014. *What Was the Holocaust?* www.ushmm.org/learn/introduction-to-the-holocaust, accessed February 21, 2018.
- Willitts, Philippa. July 29, 2016. Disability Hate Leads to Mass Murder in Japan. <http://globalcomment.com/disability-hate-leads-to-mass-murder-in-japan>, accessed February 21, 2018.
- World Health Organization. 2011. Chapter 1 Understanding Disabilities.
www.who.int/disabilities/world_report/2011/chapter1.pdf?ua=1, accessed February 21, 2018.

- Wolfensberger, Wolf. 1983. Social Role Valorization: A Proposed New Term for the Principle of Normalization. *Mental Retardation* 21: 234-239. doi: 10.1352/1934-9556-49.6.435
- Yumiko, H. & Hiroki, S. 2017. Current Status and Issues of Autism Education in Japan. www.nise.go.jp/kenshuka/josa/kankobutsu/pub_d/d-292/d-292_14.pdf, accessed February 21, 2018.